

■ Medya Öz-denetimi Rehber Kitabı

Tüm Sorular ve Yanıtları

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

The Representative on
Freedom of the Media

Medya Özgürlüğü
Temsilciliği

AGİT Medya Özgürlüğü Temsilciliği, bu kitabın basımına cömert katkılarından dolayı Fransa, Almanya ve İrlanda Hükümetlerine teşekkür eder.

Bu projeye değerli katkıları sebebiyle Robert Pinker, Peter Stuber ve AIPCE üyelerine minnettarlığımızı belirtmek isteriz.

Bu yayımda yazar tarafından ifade edilen görüşler, yazarın kendi görüşleridir. Medya Özgürlüğü AGİT temsilcisinin görüşlerini yansıtmamaktadır.

AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi Miklos Haraszi tarafından yayımlanmıştır.
Editörler: Adeline Hulin ve Jon Smith
Tercüme: RTÜK Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkanlığı

© 2008 Medya Özgürlüğü Temsilciliği Dairesi
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)
Wallnerstrasse 6
A-1010 Vienna- Austria
Tel: +43-1 514 36 68 00
Faks: +43-1 514 36 68 02
E-posta: pm-fom@osce.org
<http://www.osce.org/fom>

Tasarım ve sayfa düzeni: Phonix Design Aid,
Denmark

ISBN 3-9501995-7-2

- Medya
Öz-denetimi
Rehber Kitabı

Tüm sorular ve yanıtları

AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi
Miklós Haraszti

Viyana 2008

İÇİNDEKİLER

- 7 **Miklós Haraszti Önsöz**
- 9 **I. Medya öz-denetiminin amaçları
Hakları ve sorumlulukları dengelemek**
Yazar: Miklós Haraszti
- 10 1. Medya öz-denetiminin Doğası
- 13 2. Bir yandan medya öz-denetimini, bir yandan medyayı düzenlemek
- 18 3. Karşılıklı saygının ve kültürel anlayışın geliştirilmesi
- 21 **II. Gazeteciliğin etik ilkelerini oluşturmak
Medya öz-denetiminin temeli**
Yazar: Yavuz Baydar
- 22 1. Sorumlu gazetecilik için etik ilkeler esastır
- 24 2. Etik ilkeler çeşitlidir
- 25 3. Etik ilkelerin her birinin içeriği özgündür
- 28 4. Etik İlkeler oluştururken: medya çalışanlarının rolü
- 30 5. Etik İlkeler oluştururken: Hükümetin ve toplumun rolü
- 31 6. Etik ilkeler düzenli biçimde yeniden gözden geçirilmeli ve geliştirilmelidir

33	III. Öz-denetim kurumları <i>Etik ilkelere riayeti tesis etmek</i> <i>Yazar: William Gore</i>
34	1. Mahkeme usulleri yerine güvenilir bir alternatif
36	2. Etik yaptırımlar güçlüdür
40	3. Şikâyetlere ilişkin zaman sınırlamaları gereklidir
41	4. Tüm medya öz-denetim kurumları tarafından düzenlenebilir
43	5. Temel zorluk: Kamuya şikâyette bulunabileceğini öğretmek
45	IV. Basın Konseyi <i>Bir öz-denetim kurumuna temel örnek</i> <i>Yazar: Ognian Zlatev</i>
46	1. Bir basın konseyinin temel işlevi
48	2. AGİT sahasında Basın konseyleri
51	3. Bir basın konseyi oluşturmadan önce sorulacak sorular
53	4. Basın konseyinin yapısı ve kuralları
56	5. Basın konseyinin kurulu ve kurul üyeleri
60	6. Şikâyetleri yorumlamakla sorumlu üyeler
61	7. Basın konseyinin finansmanı
64	8. Yeni demokrasilerde basın konseylerinin geliştirilmesi
67	V. Ombudsman <i>Haber kuruluşunda medya öz-denetimi</i> <i>Yazar: Véronique Maurus</i>
68	1. Ombudsman'ın gelişmesi
71	2. Ombudsmanın çalışması

74	3. Ombudsmanın yaptırımları
76	4. Ombudsman konumunun oluşturulması
78	5. Ombudsmanın seçimi
80	6. Ombudsman konumunun zorlukları
85	VI. EK <i>Öz-denetim kurumları tarafından çözüme kavuşturulan şikâyet örnekleri</i>
86	Durum 1: Mahremiyet hakkı ihlaline ilişkin şikâyet
87	Durum 2: Mahremiyet hakkı ihlaline ilişkin şikâyet
88	Durum 3: Asılsızlık hakkında şikâyet
90	Durum 4: Bir web sitesindeki asılsızlık hakkında şikâyet
91	Durum 5: Hassas öneme haiz kişilerin korunmaması hakkında şikâyet
92	Durum 6: Hassas öneme haiz kişilerin korunmaması hakkında şikâyet
94	Durum 7: Ayırmıcılık konusunda şikâyet
95	Biyografiler

ÖNSÖZ

Miklós Haraszti

Öncelikli olarak bu Medya Öz-denetimi Rehber Kitabının hazırlanması, Dairemin AGİT sahasında medya özgürlüğünü savunma ve destekleme görevinin temelini teşkil etmektedir.

Dairem, gazeteciliğin mesleki standartlarını yükseltmek ve böylece sosyal durumunu kuvvetlendirmek amacıyla harcadıkları çabalar etrafında birleşmek isteyen gazetecileri desteklemektedir. Gazeteciler arasında etik ilkeler alanında işbirliğinin sağlanması, Hükümetlerden yasal haklarını talep etmelerinde işbirliği yapmaları için de önemli bir eğitim zemini.

Ancak, kalite hiçbir zaman özgürlük için bir önkoşul olmamalıdır. Sadece tamamen özgür basın, tamamen sorumluluk sahibi olabilir.

Öz-denetimi ve kaliteli gazeteciliğin gelişmesini, medya özgürlüğünün ve medya kuvvetinin ek koruyucuları olarak görmekteyim. İşte bu ruh çerçevesinde rehber kitap gazetecilere, editörlere, yayımcılara ve medya öğrencilerine olduğu kadar hükümet görevlilerine de bilgi sunmayı amaçlamaktadır.

Sorulardan ve yanıtlardan oluşan bu kitabın kullanımı pratik ve kolaydır. Hazır biçimde her yere uyarlanabilen “her şeye uyan” hiçbir model yoktur. Bu sebeple, bu yayım belirli ülkeleri ele almaktan çok, geniş çaplı biçimde kolay hususlar üzerine odaklanmaktadır. Mevcut öz-denetim mekanizmaları nasıl çalışmaktadır? Karşılaştıkları zorluklar nelerdir? Bunlar nasıl kurulurlar ya da teşvik edilirler?

Her bölüm, etik ilkelerin rolü ve ombudsmanlar veya basın konseyleri gibi farklı hesap verebilirliği olan mekanizmalar da dâhil olmak üzere medya öz-denetiminin belirli yönlerine ışık tutmaktadır.

Okuyucuların bu kitapta kendi ülkelerindeki şartlara göre uyarlayabilecekleri çözümler bulacaklarını ümit ediyorum.

Bu rehber kitabın medya öz-denetiminin daha da geliştirilmesini, gazeteciliğin kalite düzeyini artırmasını ve böylece, AGİT sahasındaki tüm medya özgürlüğü durumunun gelişmesine yardım edeceğini ümit ediyorum.

Bu eşsiz yayımın oluşturulmasını cömertçe destekledikleri için Fransa, Almanya ve İrlanda Hükümetlerine minnettar olduğumu ifade etmeyi bir borç biliyorum.

Bölüm I

Medya Öz-denetiminin Amaçları

Hakları ve sorumlulukları dengelemek

Yazar: Mikóls Haraszti

Medya öz-denetimi, medya çalışanlarının gönüllülük esasına dayalı editöryal rehber ilkeler oluşturmak ve kamuya açık bir öğrenme süreci içinde bu ilkelere uymak amacıyla harcadığı ortak bir çabadır. Bu çabayı harcarken bağımsız medya, bir taraftan bu ilkelere biçim vermede editöryal özerkliklerini tam anlamıyla korurken, bir taraftan da ulus içinde kamuya hitap etme kalitesi konusundaki sorumluluk payını kabul etmektedir.

1. Medya öz-denetiminin doğası

Öz-denetim siyasi içerik için midir?

Asla! Öz-denetim sansürcülük değildir, kendi kendini sansür etmek hiç değildir. Öz-denetim, neyin haberinin yapılacağı ve hangi görüşlerin ifade edileceği konusunda editöryal özgürlüğü tam manasıyla korurken etik ilkeler, doğruluk, kişilik hakları vb. asgari hakların tesis edilmesine ilişkindir.

Öz-denetim özgür basının bir hatasına ilişkin midir?

Hiçbir kimse mükemmel değildir. Ayrıca, kamuya duyurulan eleştiri, eleştirilen kişiler tarafından her zaman doğru olmadığı şeklinde algılanacaktır. Öz-denetim medyanın yasal şikâyetlere karşı yanıt vermesine ve deneme yanılma yoluyla hatalarını düzeltmesine yardımcı olur.

Kimler oyuncudur?

Öz-denetim, kalite bilinci olan medya çalışanlarının kamuyla diyalogu tesis etmek üzere verdiği bir taahhüttür. Akılcı ve özerk biçimde haklılığı kanıtlanmış hususlarla ilgili işlemler yürütmek amacıyla bir şikâyet mekanizması kurulmaktadır.

Medya içinde, açık biçimde sadece gazetecilerinin, editörlerinin ve sahiplerinin sorumlu bir basın üretmenin yollarını araştırdığı kuruluşlar bu diyalogda yer alabilirler. Öz-denetim hem endüstri genelinde hem de medya kuruluşunun kendi mutfağında oluşturulabilir.

Medya dışındaki siyasi kurumlar ve kamunun önde gelenleri genel itibarıyla, kendi faaliyetleri hakkında bilgi vermenin ve yorum yapmanın ciddi medya kuruluşları için önemli bir iş olması sebebiyle şikâyet sahipleridir. Ancak eşit biçimde çıkar ortakları olan bazı çalışma ve iş dünyası kuruluşları, dini ve azınlık örgütleri, geleneksel ve yeni kurulmuş çıkar grupları ve tabii ki toplumun üyesi olan bireyler de sivil toplumun baş aktörleri olabilirler.

Medyanın öz-denetimi basın için neden iyidir?

Standartlar geliştirerek öz-denetim uygulamak, medyanın kamu önünde güvenilirliğini tesis etmesine yardımcı olur. Bu özellikle Avrupa'daki yeni demokrasilerde memnuniyetle karşılanmaktadır. Çünkü bu demokrasilerin birçoğunda bağımsız basın tamamen yeni bir şeydir. Medyanın öz-denetimi, toplumun özgür medyanın sorumsuz olmadığına inandırılmasına yardımcı olmaktadır.

Öz-denetim aynı zamanda gazetecilerin bağımsız olma ve mesleki hataları yüzünden yargılanmasının yetkili merciler tarafından değil, kendi meslektaşları tarafından yapılması hakkını korumaktadır.

Basın tarafından gerçeğe ilgili hataların düzeltilmesi ve kişilik haklarının ihlalleri söz konusu olduğunda, öz-denetim kurumlarının yargılamaları sayesinde elde edilen tatmin, yargı sistemi üzerinde gazetecilere yaptırım cezası uygulanması hususundaki baskıyı hafifletmektedir.

Medyanın öz-denetimi kamu için neden iyidir?

Gazetecilerin verdiği haberin değerine ilişkin olarak medya tüketicilerinin teminat arayışı içinde olması oldukça normaldir. Şikâyet mekanizmaları bir çeşit "kalite sigortası" sunarken etik ilkeler de editöryal standartlar hakkında rehberlik hizmeti vermektedir.

Öz denetim kurumlarıyla başlatılan şikâyetler, mahkeme işlemlerinin aksine ücrete tabi değildir. Bu sade vatandaş için dikkate değer bir avantajdır. Uyuşmazlıkların hızlı biçimde çözülmesi ve hataların kamuya açık ve gönüllülük esasına dayalı biçimde basın tarafından bilgi edinildiğini görmenin verdiği haz gibi şikâyette bulunan siyasiler için de yararları bulunmaktadır.

Medyanın öz-denetimi demokrasi için neden iyidir?

Demokrasi sadece uyuşmazlıklarla ilgili bir şey değildir. Demokrasi akılcı ve adil biçimde paylaşımlı bir uyuşmazlığa düşme kültürüyle de ilgili bir şeydir. Hükümetler, adil biçimde seçilseler bile, siyasi yarışma içindeki katılımcılardır ve bu sebeple akılcılığı ve adilliği kuvvetlendirmeye pek uygun değildirler. Bunun yanı sıra, basının

Devlet tarafından korunması demokrasiyle bağdaşmaz. Medya öz-denetimi demokrasinin siyasi kültürünü, siyasi kuvvetlerden bağımsız şekilde, bir etkileme çabasıdır. Medya öz-denetimi, hükümetin sahibi olduğu, devlet kontrolü altındaki basından, birinin sahip olduğu ve sivil toplumun kontrolü altındaki bir basına geçişi de iletir.

Medyada medya öz-denetimi oluşturmak için beş sebep

1. Medya öz-denetimi editöryal özgürlüğü korur;
2. Devlet müdahalesini en aza indirmeye yardımcı olur;
3. Medyanın kalitesini artırır;
4. Medyanın hesap verebilirliğine kanıttır;
5. Okuyucuların medyaya erişimine yardımcı olur.

2. Bir yandan medya öz-denetimini bir yandan medyayı düzenlemek

Medya kanunları gerekli midir?

Bir anlamda evet! Ancak basın, üzerinde mümkün olduğunca ne kadar az devlet kontrolü varsa o kadar hükümetin bir denetçisi olarak önemli rolünü yerine getirmektedir.

Demokrasi yolundaki toplumlarda basın özgürlüklerini etkin kılmak için anayasal ve yasal teminatlar gereklidir. Örneğin;

- Anayasalar, sansürü yasaklamalı ve ifade özgürlüğünü korumalıdır;
- Kanunlar, devlet idaresine ait enformasyona serbest erişimi güvence altına almalı ve gazetecilerin araştırmacı gazeteciliğe ait gizli kaynaklarını ifşa etmeye zorlanmalarına karşı korumalıdır.
- Yönetmelikler; kayıt, lisanslama, sahiplik beyanı ve vergilendirme gibi medya kuruluşu işletmesinin adil ve şeffaf bir şekilde yönetilmesini güvence altına almalıdır.

Bir demokraside, ifade özgürlüğünden muaf tutulması gereken hususlar kaçınılmaz biçimde kanunla belirtilmek zorundadır. Ancak kamusal konuların korkusuz biçimde tartışılmasını tesis etmek için sadece birkaç türdeki ifade suçu, ceza hukuku içinde yer almalıdır. Bunlar; hukukun üstünlüğünü, toplum barışını ya da bireylerin güvenliğini açık ve kaçınılmaz biçimde tehlikeye atan kelimeleri veya görüntüleri içermektedir: örneğin, şiddete teşvik, ayrımcılığa çağrıda bulunma veya çocuk pornosu dağıtma gibi.

“Sadece” şok eden, rahatsız eden veya saldırgan ifadeler, medeni hukuk mahkemelerinde ele alınmalıdır. Mahremiyeti ihlal eden, onura hakaret eden veya namusu lekeleyen ifadeler için de – dikkatsizce meslekten gelmeyen gazeteciler tarafından maksatlı biçimde yapılmış olsa bile – aynısı uygulanır.

Hükümet düzenlemeleri basın özgürlüklerine zarar verebilir mi?

Serbest seçimlerle göreve gelen hükümetlerce çıkarılan gereksiz yasal kısıtlamalar geçmişteki diktatörlük keyfi hareketleri kadar basın için ağır olabilir. Bu, bağımsız muhabirlik ve görüşü tasfiye edici, açıkça oluşturulmuş yasal kısıtlamalardaki davalarda görülür. Örneğin bu iyi niyetli olmayan medya yasaları;

- Devlet medya kuruluşları dışındakilere karşı devletin sahibi olduğu basın lehine ayırım yapabilir. Kayıt, vergi, basım, abone ve dağıtım gibi alanların yönetiminde
- Yayıncılık izinleri konusunda haksızca kontrol edebilir.
- Muhalif görüşler veya hoş gitmeyen araştırmacı gazeteciliği cezalandırabilir.
- Ceza ve usul yasalarının şahsın korunması haklarının uygulanmasında ayrımcı yaklaşımda bulunabilir.

Hükümet düzenlemeleri diğer özgürlükleri korurken istemeden basın özgürlüğüne zarar verebilir mi?

Defalarca olduğu gibi, gereksiz yasal müdahaleye giden yol iyi niyet taşları ile döşenir ve gazetecilikte standartlar için halkın gerçek ihtiyacı tarafından istemde bulunulur. Birçok gereksiz kısıtlamalar gelişmiş etik ilkeleri ve kaliteye “yardım etme” ve devlet güvenliği, sosyal barış ve insan hakları gibi diğer önemli değerlere karşı basın özgürlüğünü “ayarlama” niyetiyle oluşturulmuştur. Kin dolu halk müzakerelerini bertaraf edebilme düşüncesi içinde Hükümetler, konuşma suçunun yasal sınırlarını aşarlar ve her türlü tahammülsüzlüğe, farklı ifadeye veya diğerlerini savunan açık görüşlere adli takibata müsaade ederler. Bu kanunlar yöneten parlamento çoğunluğunun isteklerini çoğunlukla tanzim etmek niyetlidir.

İlaveten, demokrasiler, ifade özgürlüğündeki zamanla kavranan farklı standart uygulamalarındaki kısıtlamaların kaldırılmasında yavaş olabilmekte. Buna örnek olarak;

- Hakaret, iftira, aşığılamanın sulh hukuk mahkemelerinde görülmesi yerine ceza mahkemelerine sevk;
- Sadece gizliliğı korumakla görevli resmi sorumlularının cezalandırılması ile sınırlı olabileceğı yerde gazetecileri de içine alan sivillerin “gizliliğın ihlali”nin cezalandırılması;
- Üst düzey bürokratların sözlü suiistimaline özel koruma getirilmesi;

Hükümet düzenlemeleri basını usta (profesyonel) veya dürüst yapabilir mi?

Hayır. Doğru etik ilkeler ancak bağımsız medya çalışanlarınca oluşturulabilir ve onlarca gönüllü bir şekilde uygulanır. İyi niyetle geçmiş olsun ya da olmasın, kanunca gazetecilere uygulanmak istenen ilkelere teşebbüs yasal özgürlüklerinin keyfi kısıtlaması içinde ve toplumda bilginin serbestçe dolaşımının kısıtlanması ile sonuçlanacaktır.

Elbette, vergi mükelleflerince finanse edilen kamu yayıncıları kanunca tarafsız, ilkeli ve dürüst yorum ve haber vermekle görevlendirildi. Fakat kamu hizmetinin öngördüğü koşullar bağımsız yetkin organlar tarafından oluşturulmalı ve uygulanmalıdır. Ayrıca yayın çalışmalarına karışmaktan siyasetçiler uzak tutulursa çalışacaktır.

Özgürlük ya da kalite, hangisi önce gelir?

Kalite ve öz-denetim, hükümetlerce tam özgürlüğün teminatına ön şartlar gibi yönlendirilmemelidir. İlkeli gazetecilik yalnızca özgürlüğün sağlandığı ortamlarda kendiliğinden gelişebilir. Gazetecinin kendi kendini tahdidi önce olmalı ve hükümetin medyayı ele alması ile birlikte olmalıdır.

Kanunda öz-denetim(self regulation) düşünülebilir mi?

Yalnızca bir yönde; bir öz-denetim kurulunun ikeli kararlarının mahkemede medya ustaları, devlet ya da davalı tarafından kullanılmadığı sürece yardımcı olacaktır.

Öz-denetim daha iyi kanunlar çıkmasını özendirmeye yardımcı olur mu?

Evet, fakat kendi kendini sansürleme teklif edebilmek ile değil. Öz-denetimli medya gereksiz düzenlemelerin yürürlükten kaldırılması için şu yollarla etkili mücadele edebilir;

- Medyanın standartlar için gerekliliğin bilincinde olduğunda kamuyu inandırması,
- Yolsuzlukların dillendirilmesi ve deşifre edilmesi,
- Gerekçeli davalarda şikâyet önergesi teklif edilmesi,

Hükümetler öz-denetimi özendirici ne yapabilir?

Hükümetler öz-denetimi en iyi şöyle özendirebilir:

- Medyanın devlet sahipliğine hayır diyerek,
- Basına devlet müdahalesinden tam bağımsızlığı sağlayarak,
- Tekel karşıtı önlemler yolu ile medyada çoğulculuğu muhafaza ederek.

Medya düzenlemelerini de içeren uluslararası yasal standartlar

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi ve İnsan Haklarının Korunması ve Temel Özgürlükler Avrupa Konvansiyonu her insanın ifade özgürlüğünün varlığını kabul eder.

Konuşma haklarının kısıtlandığına inanan her vatandaş kendi ülkesindeki yasal süreçten olumlu sonuç alamazlarsa Strasbourg İnsan Hakları Mahkemesine başvurabilir.

İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı medya düzenlemesinin doğruluğunu “üçlü test” ile tanımlar. İfade özgürlüğünün uygun olabilmesi için, düzenlemenin;

- Kanunda;
- Meşru amacın izinde;
- Demokratik toplumda ihtiyaç olması gerekir.

Bu yüzden, eğer meşru denetim amaçlarını sağlamak için daha az kısıtlayıcı bir rol varsa ifade özgürlüğünü ve çoğulculuğu koruyan daha çok kısıtlama içeren yol standartlardan düşer.

Konuşma haklarının kısıtlandığına inanan vatandaşlar şu adresteki Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonuna başvurabilirler. <http://www.ohchr.org/english/bodies/hrc>

Şikâyet başvurularının nasıl doldurulacağı ise aşağıdaki bağlantıdan görülebilir:

<http://www.ohchr.org/english/bodies/petitions/individual.htm#ccpr>

Helsinki Andlaşmasından beri 30 yıl içinde, AGİT üyesi ülkeler, medya özgürlüğü konusunda birçok bağlayıcı karar imzaladılar. Aşağıdaki bağlantıdan bunlar görülebilir:

http://www.osce.org/publications/rfm/2003/10/1225_3_108_en.pdf (İngilizce)

http://www.osce.org/publications/rfm/2003/10/1225_3_108_ru.pdf (Rusça)

AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi (<http://www.osce.org/fom>) erken uyarı ve tavsiyeler yolu ile bu taahhüdlere uymayı teşvik eder.

3. Karşılıklı saygının ve kültürel anlayışın geliştirilmesi

Öz-denetim medyayı ihtilaflardan ayrı tutabilir mi?

Hayır. Ne iyi yasalar nede ilkeler medyanın yaptıkları hakkında kamuyu tam tatmin edecektir. Özgür medya –kaliteli medyada dâhil- gerçekler ulaşmadan, fikirlerinden, açıkça çoğulculuktan hareket etse bile hiçbir zaman olmayacaktır.

Öz-denetim demokrasinin ses düzeyini düşürülmesi demek değildir. Özellikle yeni demokrasilerde eğer karşılıksız olurlarsa, hararetili münakaşalı bir baş belası içinde kendini bulan toplum için kabul edilebilir bir müzik demektir. Nihai olarak ifade özgürlüğünün anlamı olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kelimeleri “vurma, rahatsız etme ve incitme hakkı” toplum ve siyasetçiler tarafından kabul edilir. Medyanın katlanılabildiği kadar zevkli de olan o özgürlükte büyük çıkarı vardır. Sorumlu öz-denetim bunu başarmanın yoludur.

Basın özgürlüğü çerçevesinde küresel kültürel buhran var mı?

2006 yılında Müslümanların, Hz. Muhammed'in karikatürlerini çizmelerin takibinde İslami konularda laik sanatsal çizimlere karşı dünya çapında protestoları vardı. Bu protestolar, ulusal düzeyde ifade özgürlüğünün ortaya çıktığı ilk asırlarda olduğu gibi basın özgürlüğünün etrafında yeni ve küresel bir gerilimin varlığını teyit etti. Karikatürler ilk defa Danimarka'da yayımlanan Jyllands-Posten gazetesinde gözdağına karşı basın özgürlüğünü savunma bağlamında yayımlandı. Daha sonra birçok gazetede, hem haber olarak ve hem bağımsızlığın işareti olarak, bu karikatürler tekrar yayımlandı. Bazılarının şiddete dönüştüğü Müslümanların protestoları karikatürlerin nezaketsiz içeriklerindeki gerçek rezalete dayandırıldı.

Bunalımlar sırasında, resmen kabul edilen dinler de dâhil geleneksel hicvetme hakkı, bazen yazılı, ithamlara maruz kalmaktadır. Bu şunu gösterdi ki, sınırları kalkmış bir dünyada, medya, küresel alanda kültürel hassasiyet sahibi olmalıdır.

Öz-denetim için küresel görev var mı?

Geleneklere saygı karşılıklı olmalı. Birçok göstericinin ve bazı hükümetlerin talepleri medya çalışma alanına devlet müdahalesi olmasıydı. Kültürel çatışmaların küreselliği hükümetlerin sorumlu gazetecilik işinde yerinin olmadığı hakikatini değiştirmez. Öz-denetim, profesyonellik ve küresel sorumluluğun geliştirilmesi için doğru yoldur. Toplumun bir kısmını kolayca darıltan ve küresel içerikten sorumsuzca haberdar olmayan yayınlar seviyeli basın öz denetim ilkeli araçları yolu ile düzenlenmelidir.

Karşılıklı saygı ve kültürel anlayışın geliştirilmesinde medya öz-denetimi ne rol alabilir?

Medya ustaları, toplumda ve dünyada yazdıklarının kalitesinde ağır sorumluluk paylaşırlar. Sosyal ve dini sürtüşmenin yükseldiği zamanlarda medyanın bu gerilimi şiddetlendirmemesi büyük önem taşır. Etik ilkeler bu meselede basın sınıfının görüşünü toplamalı ve özetlemelidir.

Daha çok saygı ve daha çok dikkat için konuşma özgürlüğünün seviyesini düşürmeye ihtiyaç yoktur. Farklı kültürlerin gelişmiş bilinci ve küresel zorunluluklara daha iyi sorumluluk konuşma özgürlüğünü kısıtlayıcı değil artırıcı olmalıdır. Diğer taraftan gelişmiş duyarlılık kültürler arasında boğucu eleştiri ve tartışma anlamına gelmemelidir.

Sadece çoğulculuğu değil, gelişmenin olmadığı ve duvarlarla ayrılmış medeniyetlerin olduğu dünyanın dışında canlılık da korunmalıdır.

2. Bölüm

Gazeteciliğin Etik İlkelerini Oluşturmak

Medya Öz-denetiminin temeli

Yavuz Baydar

Genel olarak etik ilkeler, gazetecilerin görevleri, hakları ve sorumluluklarını ifade eder ve gazetecilerin mesleklerini daha iyi nasıl yapacakları hususunda rehber ilkeleri öngörür. Bu ilkelerin isimleri değişiktir: etik standartlar, etik nizamnamesi, davranış kuralları, uygulama kuralları, etik kuralları gibi. Bununla beraber, hepsi aynı amaca yöneliktir: mesleğin özerkliğini korumak ve kamu menfaatine hizmet etmek. Burada daha genel olan “etik ilkeler” terimi kullanılacaktır.

Bu bölümde bu tür bir ilkenin oluşması ve kullanılması hakkında uygulanabilir bilgi verilecektir. Bu bölüm, niçin her ilkenin temel ve eşsiz olduğunu, medya çalışanlarının ilkenin oluşumuna ve uygulamasına nasıl müdahil olduklarını ve ilkenin nasıl geliştirilmesi ve gözden geçirilmesi gerektiğini ele almaktadır.

1. Sorumlu gazetecilik için etik ilkeler esastır.

Etik ilkeler niçin gereklidir?

Demokrasilerde, gazeteciler çeşitli medya çıktısı oluşturan, gerçekleri ve görüşleri toplayarak topluma taşıyan, haberleri yayan ve saygınlık isteyen bağımsızlık sağlayıcı koruma hakları ve ayrıcalıklardan zevk alırlar. Devamında, gazeteciler sorumlu olmalıdırlar. Açık etik duygular ve şeffaf hedeflerle çalışmalıdırlar.

Kaçınılmaz olarak Gazeteciler kamu menfaatinin savunması adına özgürlüklerin kısıtlanmasını denediği zaman katlayıcı olacaktır. Eğer gazeteciler, doğruluk, uygunluk, bağımsızlık ve saygınlığa dayanan davranışın kabul edilmiş etik standartlarına göre çalışırlarsa, kanunun dışına düşmek az beklenendir. Gerçekten, etik ilkeler basın özgürlüğü başarısını temin eder.

İlkeler hangi gazetecilere uygulanır?

İyi gazetecilik kamu menfaatinedir. Doğru, tarafsız, dengeli, sessizlerin sesi ve özgün öykü talepleri görüşlerinin farklılığını içeren haberleri sunarlar. Taraf olmaktan uzak dururken ("Propaganda gazeteciliği"ne benzemeden, örtülü "misyoner gazeteciliği" veya özel nedenler ve çıkarlara hizmet eden "bulvar gazeteciliği" gibi), gerçekler, fikirler ve yorumlar arasında açıkça ayrımı yapmalıdır. Bütün başarılı gazeteciler etik ilkelerin devamlılığına dikkat etmelidirler.

Etik ilkelerden kim faydalanır?

Herkes Medya sahipleri ve yayımcıları için, ilke eleştiriye karşı karşı koruma ve yasal çalışmadır; gazeteciler için çalışmaları değerlendirmeye karşı bir standarda hizmet eder; kamu için, aldıkları bilginin tarafsız, doğru ve gözden geçirilmiş olduğunu garanti eder.

2. Etik ilkeler çeşitlidir

Etik ilkeler neden ülkeden ülkeye farklılık gösterir?

İlk olarak, gazetecilik gelenekleri ülkeden ülkeye değişir. İkinci olarak, bazı ülkeler rehber ilkelerini geliştirmek ve değiştirmek konusunda diğerlerinden daha yavaş hareket eder veya tepki verirler. Üçüncüsü ve en önemlisi, her toplumda, demokrasinin doğasına ve sosyal-kültürel-etnik-dini kurallara dayalı olarak farklı hassasiyetler vardır. Bu hassasiyetler sıklıkla haber içeriklerine yansır.

Değişik etik ilkeler aynı ülkede aynı anda var olabilir mi?

Evet. Gazeteler, radyo kanalları, televizyon kanalları ve Internet siteleri, gazeteciliğin içeriği gibi çeşitlilik gösterir ve akışkandır. Her bir haber ortamı kendi ihtiyaçlarına uygun olarak kendi etik ilkelerini geliştirebilirler.

Bir ülkede birleştirilmiş tek bir etik ilkeler listesi hazırlamaya değer mi?

Çok gerekli değil. Ortak etik ilkeler oluşturulması uygun olabilir veya bir tane basın için, bir tane de yayıncılık için. Ülke genelinde geniş kabul görmüş bir etik ilkeler listesi, değişik türdeki münferit etik ilkeler için temel kaynak olarak kullanılabilir. Uluslar arası uygulamalar her bir haber ortamının kendi standartlarına bağlılığının önemli olduğunu ortaya koymuştur. Gerçekten de; özel durumlar söz konusu olduğunda ortak bir tek etik ilkeler listesi, kayıtsızlık veya ihmale sebebiyet verebilmektedir.

3. Etik ilkelerin her birinin içeriği özgündür

İyi bir etik ilkeler (code of ethics) listesi nasıl olur?

Net bir dille yazılır; kapsamlı ve anlaşılırdır; sürekli denetlenir ve düzenli olarak güncellenir.

Tüm dünyada paylaşılacak örnek etik ilkeler var mıdır?

Hayır. Bu arzu edilir bir durum olarak görülebilir ancak uygulamaya koymak son derece zordur. Ancak, bazı rehber ilkelere diğerlerine oranla daha fazla referans verilir – örneğin uluslararası haber ajansları veya Washington Post gibi kaliteli gazeteler tarafından oluşturulanlara. Haber ortamları (news outlets) ulusal, yerel ve özel etik ilkelerin çeşitliliğinin farkındadırlar ve bundan etkilenmektedirler. Bu durum iyi standartların oluşmasını destekler.

En fazla kullanılan ortak etik ilkeler nelerdir?

Son yıllarda mahremiyet sorunu son derece önemli bir konuma gelmiştir ve mahremiyeti ihlal konusundaki etik ilkelerin gereklilikleri daha da katılaştırılmıştır. Öz denetim, hem ifade özgürlüğünü hem de bu özgürlüğün kötüye kullanımına karşı vatandaşları korur ve bu iki durum sıklıkla çelişki yaratır. Kamu yararının ne olduğu konusunda net bir tanımlama gereklidir. Etik ilkeler listesi mahremiyeti ve özel mekânları ve insanların hangi durumlarda basının özel hayatlarına müdahale etmesinden şikâyet edebileceklerini tanımlayabilir.

Etik ilkeler üslup ve edep konularını kapsamalı mı?

Üslup ve edep anlayışı bir ülkeden diğerine farklılaştığı gibi bir haber ortamından diğerine de farklılaşır ve toplumlar değiştikçe sabit bir değişim durumu içine girer. Kaliteli gazetelerin birçoğu üslup ve edep konusunda katı kurallara sahiptir ve tüm haber ortamları bu kavramları kamuoyundaki değişiklikleri yansıtacak şekilde güncelleyerek, tanımlamaya çalışmalıdır. İzleyici bölümleri haberlerde bir şeyler bulur ve hakkında suçlayıcı yorumlar

yaparlarsa, bu durum genellikle o haber kaynağının güvenilirliğini zedeler. Gazeteler, ihmal sonucu oluşacak okuyucu suçlamalarından kaçınmak için mutlak izleyicilerinin görüşleri ötesinde bir tutum takinmelidirler.

Terörizm hakkında haber yaparken rehber etik ilkeler neler olmalıdır?

Terör olayları doğru ve sorumlu bir şekilde haber yapılmalıdır. Yazım şekline, şiddet olaylarını övmekten kaçınacak ve duygusal yargıları veya değer yargılarını içeren ifadeleri elimine edecek şekilde, özel dikkat gösterilmelidir. "Terörizm" terimi, çeşitli, bazen de karşıt yönlerde yorumlanmaktadır. BBC'nin ortaya koyduğu şekliyle: "terörist kelimesinin kendisi anlamaya yardımcı olmaktan çok bir bariyer olabilmektedir. Gazeteciler açıkça atıfta bulunmadan bu terimi kullanmaktan kaçınmalıdır. Olayları aktarırken diğer insanların nitelendirme yapmasına izin vermelidir."

"Özgürlük savaşçısı" veya "terörist" gibi terimlerden kaçınarak, olayların detaylı bir anlatımını yapmak seyirciler arasında haberin güvenilirliğini arttıracaktır. Herhangi bir hikayeyi anlatırken gazetecinin hedefi hep aynıdır: okuyucuların kendi yargılarına varmasına izin vermek.

Çok kültürlü toplumlarda rehber etik ilkeler neler olmalı?

Etik ilkeler açıkça azınlık konularıyla ilgili rehber ilkeler içermelidir. İngiliz Basın Şikayet Komisyonu örneği neler yapılabileceğini gösterir. Editöryal Uygulama Kuralları ayrımcılık karşıtı özel bir cümle içermektedir: "Basın, bireyin ırk, renk, din, cinsiyet, cinsel eğilim veya fiziksel veya ruhsal hastalığına veya engeline karşı önyargı veya aşağılama içeren ifadeler kullanmaktan kaçınmalıdır. Bireyin ırkı, rengi, dini, cinsi eğilimi, fiziksel veya ruhsal hastalığı veya engeli hakkındaki detaylardan hikâyeye gerçekten bağlantısı olmadıkça kaçınılmalıdır."

Bu, örneğin, bir suç haberi veren gazetecinin, polis aranan kişinin eşkalini tanımlamadıkça, şüphelinin ırksal veya etnik özelliklerinden bahsetmemesi gerektiği anlamına gelir (örneğin “beyaz erkek” veya “Asya ırkından kadın” gibi). İngiltere’de bu ilkeye geniş çapta uyulmaktadır ve PCC, göçmenlere yönelik kötü saldırıları yayımlarken etik ilkeleri ihlal eden gazeteleri sert bir şekilde eleştirmiştir.

BBC’nin rehber etik ilkelerinde kapsanan alanlar

1. Doğruluk
2. Tafarsızlık ve fikirlerin çeşitliliği
3. Adil olma, katkıda bulunanlar ve onayları
4. Mahremiyet ve kamu yararı
5. Suç ve anti-sosyal davranış
6. Zarar verme ve suç
7. Çocuklar
8. Siyasalar ve kamu siyaseti
9. Savaş, terör ve acil haller
10. Din
11. Editoryal bütünlük ve bağımsızlık
12. Dış ilişkiler
13. Seyirciyle etkileşim
14. Kanun
15. Hesap verebilirlik

Kaynak: www.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines

4. Etik ilkeler oluştururken: medya çalışanlarının rolü

Etik ilkeler oluşturulmasından kim sorumlu olmalıdır?

Gazeteciler. Bir gazetenin kalitesi, belirli bileşenlerle tanımlanır-doğruluk, adil olma, denge, dürüstlük ve bunun gibi- Bu bileşenler, gazetenin üretimine katkıda bulunan meslek çalışanlarının eline etik ilkeler hazırlama sorumluluğunu verir.

Sektöre/medya sahiplerine danışılmalı mıdır?

Şart değildir. Eğer medya sahipleri haber ortamlarında çalışan aktif gazeteciler ise onlara danışılmalıdır. Bazı ender durumlarda etik ilkeler sektörün onaylamasına tabi olabilir. Ancak nihai sorumluluk editörlerde olmalıdır.

Gazeteciler ve editörler etik ilkeler hazırlamaya nasıl ikna edilir?

Muhabirler ve editörler kendi güvenilirliklerine bir değer biçmelidirler. Artık toplum daha kültürlü olduğu ve internet yoluyla haber organizasyonlarıyla etkileşimli olmaya ve hızlı ve güvenilir cevaplar almaya daha alışık olduğu için bu gittikçe zorlaşmaktadır. Birçok toplumda eğitim ve “haber okuryazarlığı” düzeyi hızla yükselmekte ve toplum haberlerdeki yanlışlık ve çarpıklığın daha fazla farkına varmaktadır. Uygulamaya konulmuş etik ilkeler, haber organizasyonlarının bu zorluklarla yüzleşmesinde ve okuyucularıyla dürüst ilişkiler kurmasında yardımcı olur. Uzun vadede, etik ilkeler güçlü bir ticari değer ve rekabet aracı haline dönüşür.

Yayımcılar/medya sahipleri etik ilkelere uymaya nasıl ikna edilir?

Yukarıda sayılan tüm argümanlar kullanılır. Ek olarak, belirlenmiş bir etik ilkeler listesine uymak, kanuni müdahale ve pahalı yasal önlemler alınması riskini büyük ölçüde azaltır. Etik ilkelerin belirlenmesinin alternatifini ise sorunları mahkeme yoluyla çözmektir.

Gazeteciler etik ilkelere uygun hareket etmeye nasıl ikna edilir?

Bilinç geliştirmeyle: Yöneticiler etik konuların çalışanlar tarafından düzenli olarak tartışılmasını sağlamalıdır – sadece belli bir olay ortaya çıktığında değil. Standartlar, kurum içi eğitimle, saygı duyulan, deneyimli editörler tarafından öğretilmelidir. Konular ne kadar çok gündemde tutulurlarsa üzerlerinde o kadar güçlü bir anlaşma geliştirilir.

Araştırmayla: Birçok gazete, okuyucu şikâyetleri üzerine veya kendi bağımsız inisiyatifleriyle, içeriği incelemek üzere bağımsız bir haber ombudsmanı atamıştır. Ombudsmanın etik ilkeleri temelinde yaptığı değerlendirmeler gazetede yayımlanır veya yayınlanırlar. Bu, etik ilkeler konusundaki bilinci canlı tutar ve gazetecilerin etik davranışı norm olarak benimsedikleri bir kurum kültürü yaratır.

Sopa ve havuç yöntemiyle: Kendini bu işe adanmış haber kurumları, düzenli olarak ve kamuoyuna açık bir şekilde etike uygun davranışları ödüllendirmeli ve ihlalleri eleştirmelidir. Övgü ve kritik mesleki davranışın kalitesinin geliştirecek etkili araçlardır.

Gazeteciler etik ilkelere bazılarını kabul etmezlerse ne olur?

Gazeteciler çalıştıkları kurumlar tarafından belirlenen temel standartlara uymalıdır. Gazetecilerin, işe girmekle, üzerinde anlaşılacak iyi gazetecilik standartlarından sapmayı engelleyen çerçeveyi; etik ilkeleri, kabul ettikleri anlaşılır.

Bazı haber ortamları, işe alma sözleşmelerine, çalışanların etik ilkelere uymakla sorumlu olduklarına dair resmi bir bölüm eklerler. Diğerleri, etik ilkelere saygılı, ancak bağlayıcı olmayan bir yaklaşımı tercih ederler.

5. Etik ilkeler oluştururken: hükümetin ve toplumun rolü

Etik ilkelerin hazırlanmasında ve kabul edilmesinde devletin rolü ne olmalı?

Devlet faal bir katılımcı olmamalı. Etik ilkelerin geliştirilmesinde tek sorumlu medya mensuplarıdır. Resmi müdahale projenin bağımsızlığını tehdit edecektir.

Etik ilkelerin oluşturulmasında toplumun rolü ne olmalı?

Danışman. Etik ilkeleri hazırlayanlar yasal tavsiyeler almalı, önceki etik ilkeleri incelemeli ve yerel ve uluslararası literatüre başvurmalıdır. Kamuoyunu dinlemeli ve düşüncelerini öğrenmelidir. Diğer meslek mensuplarının-yasa koyucular, avukatlar, akademisyenler-görüşlerine yer verilmeli. Sivil toplum örgütlerinin, özellikle de haber bültenlerinde etik problemlere sebebiyet verebilecek konularla ilgili çıkarları temsil edenlerin, görüşleri önemlidir ve onlara da danışılmalıdır. Bununla birlikte, bu meslek mensuplarının ve örgütlerin kendi özel çıkarları olduğu ve önerilerinin belli bir mesafe ve büyük bir özenle ele alınması gerektiği hatırd tutulmalıdır.

Kendi meslekleri için etik ilkeler hazırlarken Editoryal bağımsızlıklarını büyük bir titizlikle koruması gereken gazetecilerin görüşlerine öncelik verilmelidir.

6. Etik ilkeler düzenli olarak yeniden gözden geçirilmeli ve geliştirilmelidir

Etik ilkeler neden gözden geçirilmelidir?

Toplumlar sürekli olarak değişirler. Bu değişim haberlerin toplanması, değerlendirilmesi ve yayılması yöntemlerini etkiler. Yeni çıkmazlar, araştırmalar ve düşünceler gazetecilerin çalışma şekillerini etkiler. Örneğin, yeni araştırmalar göstermiştir ki intiharların haberlerde verilmiş şekli bireylerin zararlı davranışları taklit etmesini tetikleyebilmektedir. Gazeteciler, bu tür taklit olayları cesaretlendirmemek konusunda baskı altındadırlar ve etik ilkeleri buna uygun olarak değiştirmelidirler.

Etik ilkeler ne zaman değiştirilmelidir?

Uyarı işareti, etik ilkeler, haber yapımı sırasında ortaya çıkan ikilemlere yanıt bulamadığı zamandır. Gazeteciler bir etik ilkeler listesinde hatalar, eksikler veya boşluklar olduğu konusunda hemfikir olduklarında, etik ilkeleri gözden geçirme ve eklemeler veya değişiklikler yapılma zamanı gelmiş demektir.

Gözden geçirme aşamasından kim sorumlu olacak?

Eğer söz konusu olan bir gazeteci örgütünün-örneğin bir federasyon, cemiyet veya birlik - etik ilkeleriye, örgüt tarafından atanacak bir profesyonel gazeteciler komisyonu olabilir. Eğer söz konusu olan bir medya kaynağının etik ilkeleriye, kendisi de gruba katılabilecek bir baş editör tarafından atanacak bir grup deneyimli gazeteci olabilir.

Tüm gazeteciler etik ilkelerin varlığından nasıl haberdar edilir?

Etik ilkeler bir gazeteci örgütü tarafından çıkarılmışsa, yayımlarda ve/veya web sitelerinde, tartışmalarda, konferanslarda, radyo ve TV programlarında yer alacak duyurularla konu hakkında bilinçliliği geliştirmek o örgütün görevidir.

Etik ilkeler bir medya kaynağı tarafından çıkarılmışsa söz konusu yönetim, iç duyurular ve tartışmalarla çalışanları etik ilkelerden haberdar etmeli, etik ilkelerine sürekli erişimi sağlamalı ve çalışanları gerektiğinde etik ilkelere başvurmaları için teşvik etmelidir.

Etik konular, mesleki eğitim kursları vasıtasıyla üniversitelerde ele alınmalıdır.

Toplum da etik ilkelerden haberdar edilmeli mi?

Kamuoyu, okuyucu, dinleyici, izleyici ve internet kullanıcıları olarak, haber kaynaklarının etik ilkeleri olduğundan -ve bunları uyguladığından-haberdar edilmelidir. Güvenilirliği, erişebilirliği ve itimadı tesis etmek hayati önem taşır.

Etik İlkeler, haber kaynaklarının bizzat kendisinde haberlerle ve görüşlerle birlikte yayımlanmalıdır. Aynı zamanda haber kaynaklarının internet sitelerinde yer almalıdır. İhlaller ve hakkındaki kararlar mümkün olduğunca duyurulmalıdır. Şayet söz konusu kaynağın bir ombudsmanı varsa, yazdığı raporlar, etik ilkeleri referans göstermelidir.

3. Bölüm

Öz-denetim kurumları

Etik ilkelere riayeti tesis etmek

William Gore

Etik ilkeler geliştirmek etkili bir medya öz denetimi için sadece ilk adımdır. Bu ilkeleri denetleyecek ve ihlallere karşı yaptırım uygulayacak bir kuruluş oluşturulması çok önemlidir.

Bu kuruluşlar çeşitli şekillerde olabilir. Ana türler ilerideki bölümlerde ele alınan ombudsmanlar ve öz denetim basın konseyleridir.

Bu bölüm öz denetim kuruluşlarının gücünü mahkeme prosedürleriyle karşılaştırmakta; etiksel yaptırımların gücünü değerlendirmekte; öz denetim kuruluşlarının tüm medya türlerine ne kadar uyduğunu incelemekte ve şikayet prosedürünün, zaman kısıtlamaları, şikayet etme hakkı konusunda bilinçlendirme ve inisiyatifi ele almak gibi çeşitli yönlerini araştırmaktadır.

1. Mahkeme usulleri yerine güvenilir bir alternatif

Öz-denetim kuruluşu neden faydalıdır?

Öz denetim kuruluşları özgür bir basının yasal hakları ile medyadan etkilenen insanların yasal hakları arasındaki sınırları belirler. Öz denetim kuruluşları bunu genellikle, üzerinde fikir birliğine varılmış etik ilkelere karşı yapılan şikâyetleri inceleyerek ve ilkelerin ihlal edilip edilmediğine karar vererek yapar. Böylece gazetecilere ve kamuoyuna hangi uygulamaların kabul edilebilir olduğu ve haber kaynaklarının uyması beklenen standartlar konusunda rehberlik sağlarlar. Şikâyetler ele alınarak mesleki standartlar yükseltilebilir.

Mahkemeler hâlihazırda böyle bir hizmet verirken şikâyetlerle uğraşmak için neden bir kuruluş oluşturulur?

Mahkemelerin yasaları muhafaza etmek gibi bir görevi varken, demokrasilerde basının da aşırı politik ve yargısal müdahalelerden bağımsız olmaları gerekir. Basının kendini düzenlemesi veya düzenleme işini bağımsız bir kuruluşa delege etmesi daha iyidir. Okuyucular faaliyetlerinin sorumluluğunu almaya istekli gazetelere daha fazla güven duymaktadırlar.

Pratik faydalar da mevcuttur. Bu işin şikâyetçilere maliyeti, örneğin bir avukatın işlere dâhil olmasından, daha düşük olacaktır; şikâyetlerin ele alınış süresi daha kısa olacaktır; düzenlemelerde yapılacak değişiklikler daha hızlı olacaktır ve işlem, konuların mahkemede ele alınışına kıyasla, daha az çatışmalı olacaktır.

Şikâyetler hem mahkeme hem de öz-denetim kuruluşu tarafından aynı anda ele alınabilir mi?

Bu tercih edilmez. Öz denetim kuruluşlarıyla, bir tartışmadaki iki taraf uzlaşma yoluyla bir araya getirildiğinde ve olaylar, düzeltme, özür dileme ve bunun gibi yollarla çözümlendiğinde, daha iyi sonuçlar

alınmaktadır. Eğer yasal işlem de aynı anda yürütülüyorsa bu sonuca ulaşmak daha zordur. Medya kaynakları, şikâyetleri dostane yollarla çözümlene çabalarının mahkemede aleyhlerine kullanılacağından korkarlarsa öz denetim kuruluşuyla işbirliği yapmaya daha az istekli olabilirler.

2. Etik yaptırımlar güçlüdür

Bir öz-denetim kurumu tarafından ne tür yaptırımlar kullanılmalıdır?

Ana önlem, saldırıyı yapan medya kuruluşunun, sisteme gönüllü biçimde eklenerek, yayımlamak zorunda olduğu "eleştirel hüküm"dür. Bu, editörlere; personeline, akranlarına ve okuyucularına yetersiz yargıda bulduklarını ve izlemek zorunda oldukları standartlara uymada başarısız kaldıklarını kabul ettirmeye zorlar.

Etik yaptırımlar yeterli midir?

Birleşik Krallık Basın Şikâyet Komisyonu verilerine göre şikâyetlerin büyük çoğunluğu dostane bir şekilde çözümlenmektedir. Bu da editörlerin kendileri hakkındaki şikâyetlerden mümkün olduğunca uzak durmaya çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Etik yaptırımların gücü küçümsenmemelidir.

Gazetelerin cezalandırılması daha iyi bir yaptırım olamaz mı?

Yaptırımların mali cezalardan oluşmadığı durumlarda gönüllü düzenlemeler en etkin araçlardır. Para cezası öngören sistemler, cezaların boyutu hakkında itirazda bulunan hukukçular için daha çatışmacı ve daha katı olurlar. Bu da öz-denetim kurumları pratik ve yararlı yapan her şeyi hafifletir.

Mali cezalar, artan satış rakamlarının cezayı önemsiz hale getirmesi nedeniyle etkili bir yaptırım şekli değildir. Buna ilaveten, cezanın etkisi, gazetenin büyüklüğüne göre değişiklik gösterebilir.

Her durumda, öz-denetim kurumu, yasal bir zemine sahip olmadıkça ceza ve tazminat uygulamada zorluklarla karşılaşacak sistemle çatışma içine girecektir.

Bir öz-denetim kurumunun tazminata hükmetmeye yetkisi olmalı mı?

Mali cezaların genellikle uygulanmaması nedeniyle mali tazminatlarda başarılı müştekilere genellikle uygulanmamaktadır.

Öz-denetim kurumlarının gazetecileri veya gazeteleri geçici çalıştırmama yetkileri olmalı mı?

Bu konuyla ilgili potansiyel sorunlar bulunmaktadır. İlk olarak, medyanın halka bilgi akışının durdurulması, basın özgürlüğü ilkesiyle çelişmektedir. Yayınların geçici durdurulması, gazetenin yanı sıra halkında cezalandırılmasıdır. İkinci olarak, basılacak konulara ilişkin sorumluluğun editörlere ait olduğu bir sistemde belirli gazetecilerin cezalandırılması adil görülmeyebilir.

Cevap hakkı kanunla teminat altına alınmalı mıdır?

Bu gereksizdir ve pratik değildir. Böyle durumlarda hâkimlerin karar vermeleri uygun olmayacaktır. Bir öz-denetim kurumun karar vermesi daha uygun olacaktır.

Bir öz-denetim kurumu, otomatik bir cevap hakkı mekanizması sağlamalı mıdır?

Birleşik Krallık Basın Şikâyet Komisyonu, bireylerin otomatik cevap hakkına sahip olmalarına inanmamaktadır. Onun yerine, hata ve eksikliklere karşı, gerektiği gibi talep edildiğinde, adil bir cevaplama fırsatı tanınmalıdır.

Bazı diğer öz-denetim kurumlarına göre ise, birey veya kurumlari seçilmesi durumunda, eleştirilere cevap hakkı tanınmalıdır. Ancak, “cevap hakkı”nın önemli bir konu olması nedeniyle bu durum basının özgürlüğüne engel olabilir.

Birleşik Krallık Basın Şikâyet Komisyonu tarafından tanımlanan cevap hakkı

Madde 1 (Doğruluk) Birleşik Krallık Basın Şikâyet Komisyonu'nun Uygulama İlkelerine göre “önemli bir yanlışlığın, yanlış ifadenin veya çarpıtmanın fark edilmesi durumunda derhal ve tam olarak düzeltilmeli” ifadesinden önce “basın yanlış, yanlış ve çarpıtıcı bilgiyi yayınlamama konusuna dikkat etmelidir.”

Madde 2 (Cevaplama fırsatı) Bu ilkeye göre, “Yanlışlıkları düzeltme fırsatı, mantıklı bulunması durumunda, verilmelidir.” “Mantıklı” bulunma durumu Birleşik Krallık Basın Şikâyet Komisyonu'nun kararına bağlıdır.

Müştekiler öz-denetim kurumlarının kararlarına karşı temyize gidebilmeli midirler?

Yeni delillerin veya şikâyetlerin yanlış anlaşıldığına dair delillerin ortaya çıkması durumunda müştekiler için bazı mekanizmalar olmalıdır. Kurumun kendi prosedürlerini yerine tam yerine getirememesi durumunda da temyize izin verilebilir. Birleşik Krallıkta, Basın Şikâyet Komisyonu'nun (BŞK) yanlış yaptığına dair iddialar olması durumunda, şikâyetler, BŞK tarafından atanan ancak ondan bağımsız olarak çalışan Sözleşme Komiserine yani ombudsmana yapılabilir. Komiser şikâyeti işlem açısından değerlendirir; esastan değil.

Birleşik Krallıkta, “kamu kurumları” tarafından alınan kararlar, “yargı incelemesi” adlı süreci kullanarak mahkemelere götürülebilir. Birleşik Krallık Basın Şikâyet Komisyonu'nun “kamu

kurumu" olup olmadığına dair resmi bir karar yoktur, ancak, aldığı kararların bu tür bir incelemeyle karşılaşması ihtimali de hiç olmamıştır. 15 yıllık tarihinde sadece 3 dava mahkemelerce incelenmiştir. Her davada da, mahkeme, gazete sektörü Uygulama İlkelerinin ihlal edilip edilmediğine karar verecek en uygun kurumun BŞK olduğuna karar vermiştir. Sonuç olarak, hâkimler komisyon kararlarını esastan hiç incelemediler.

Diğer ülkelerde de benzeri uygulamaların olup olmaması öz-denetim kurumunun statüsüne ve ülkenin yasal yapısına bağlıdır.

4. Şikâyetlere ilişkin zaman sınırlamaları gereklidir

Şikâyetlerde zaman sınırlaması olmalı mı?

Birçok öz-denetim kurumu şikâyetlerin değerlendirilmesi için bir zaman sınırlaması koymaktadır. Bu süre, bir aydan yayın tarihinden 6 ay sonrasına veya şikâyetçi ile editor arasındaki yazışma sürecinin sonuna kadar (şikâyetin yayın tarihinin hemen arkasından yapılması şartıyla) sürmektedir.

Zaman sınırlaması neden uygulanmalıdır?

Olaylar akıllarda tazeyken ve makale veya yayının konusu olayla ilgiliyken şikâyetler en etkin şekilde araştırılmalıdır. Gazetecilerin notları gibi destekleyici kanıtlar, şikâyetten çok önce meydana gelen olayla daha az ilgili olabilmektedir. Buna ilaveten, özür, düzeltme veya eleştirel hüküm gibi öz-denetim kurumlarının aldığı önlemler derhal gerçekleştirildiğinde daha anlamlı olmaktadır.

Makaleler yüklendiğinde (downloading) zaman sınırlaması uygulanır mı?

Bazı öz-denetim kurumları bir makalenin yüklenmesini yeni bir yayın olarak değerlendirmektedirler. Bu nedenle, bir gazetenin web sitesindeki kolaylıkla ulaşılabilecek bir makale hakkında, makale zaman sınırlaması içinde yayınlanmasa da, genellikle şikâyetle bulunulabilir.

5. Tüm medya öz-denetim kurumları tarafından düzenlenebilir

Hangi tür medya için öz-denetim iyidir?

Öz-denetim kurumları, tüm medya türlerini denetlemede uygun bir şekilde kullanılabilir. Yayıncılığa ilişkin teknik konuların dışında editöryal konularla ilgilenme konusunda bu kurumlar en uygun olanlardır. Yayıncılık medyasının yazılı basından farklı olarak lisanslanması nedeniyle özel düzenlemeler gerekebilir. Aslında, lisanslama süreci özel bir gözetim gerektirmektedir.

Medya öz-denetiminde İnternetin zorluğu nedir?

İnternetin küresel olması nedeniyle internetin düzenlenmesi özellikle zordur. Web sitelerinin hedef kullanıcılardan çok uzak ülkelerde barınabilmeleri nedeniyle sorun, hangi düzenleyici kurumunun görev alanı olup olmaması konusunda çıkmaktadır.

Sonuç olarak, internetin düzenlenmesi, belli alanların düzenlenmesiyle sağlanabilir. Örneğin, geçmişte yazılı medyayı denetleyen öz-denetim kurumları, gazete ve dergilerin web sitelerini, internet formu yazılı formdan farklılık gösterse de denetleyebilirler. Bu tür siteler, öz-denetim kurumlarının geleneksel olarak yetki alanına girmeyen görsel işitsel unsurlar içerebilmektedirler ve bu nedenle bu tür materyallerin bir makale mi yoksa bir gazete veya dergideki bir resim olarak mı şikâyet konusu olacağı hakkında öz-denetim kurumları karar vermek zorundadırlar.

Öz-denetim mekanizmaları, diğer yasal araçlardan doğası gereği daha esnek olduğu için hızla ilerleyen teknolojiyle ilgilenmede daha uygun olabilirler.

Düzenleyici kurumlar internetteki kullanıcı kaynaklı içerikleri denetleyebilir mi?

Kullanıcı kaynaklı materyal sadece medya web sitelerine özgü değildir. Gazetelerde, geleneksel televizyonda ve radyo yayınlarında da mevcuttur. Her türlü durumda, düzenleyici kurul bu tür materyali değerlendirebilir. Önemli olan, denetleme işleminin kendi görev alanı çerçevesinde yapılmış olması ve söz konusu materyalin editoryal sorumluluğuna yeterli özenin verilmesinin sağlanmasıdır. Örneğin bir gazetenin web sitesine yüklenmiş kullanıcı kaynaklı video arşiv görüntülerinin yayımı, editoryal karara tabii tutulmalıdır. Buna karşın, mesaj kuruluna otomatik olarak gönderilmiş bir okuyucunun yorumu, böyle bir prosedürden geçmeyebilir. Neticede çeşitli türlerdeki materyaller, farklı düzenlenmelere tabii tutulabilir. Buna karşın editoryal gözetimden sakınmak editoryal sorumluluktan kaçınmanın bir bahanesi olmamalıdır.

5. Temel zorluk: Kamuya şikâyetle bulunabileceğini öğretmek

Kamu, şikâyetle bulunma hakkını bilmeli mi?

Bu, çok önemli bir konudur. Halk, gazetede okuduğu, televizyonda izlediği veya radyoda dinlediği hakkında şikâyetle bulunma hakkı olduğunu bildiği takdirde ancak düzenleyici kurul etkin olabilir

Bu konuda halkın bilinç seviyesi, bazı ülkelerde oldukça yüksektir. Özellikle, basın konseyleri ve şikâyet komisyonlarının uzun bir süredir mevcut olduğu Norveç ve İsveç gibi yerlerde. Oysa diğer bazı ülkelerde, halkın medyayla ilgili kaygısını ifade etmeyi bilmesinin sağlanması yönünde büyük ölçüde gereksinim vardır. Geniş kaynakları olan düzenleyici kurullar (Birleşik Krallık'taki Basın Şikâyet Komisyonu), bütçesi ve eleman sayısı kısıtlı kurullara kıyasla daha fazla bilinç oluşturma imkânına sahiptir.

Şikâyetle bulunma hakkı konusunda nasıl bilinç uyandırılabilir?

Bunun için en iyi yöntem, satış noktalarında, meydanın biz zati olarak, okuyucularına nasıl şikâyetle bulunabileceklerini içeren bir bilgi yayımlamasıdır. Bazı medyalar için bu, lanetlenme sayılabilir – hangi gazete veya yayıncı şikâyet almak ister ki? Oysa medyanın sorumluluğunun önemi defalarca vurgulanmıştır ve bu da, bu sorumluluğun sadece bir parçasıdır.

Daha başka önlemler de vardır. Reklam kampanyaları etkili ancak maliyetlidir. Serbest günlerde, düzenleyici kurul üyeleriyle tanışmak üzere halkın davet edilmesi, büyük etki yaratabilir ancak bu da önemli ölçüde kaynak gerektirir. En doğru metot belki de, düzenleyici kurulun faaliyetleri hakkında, mümkün mertebe ilgili olan taraflara, düzenli olarak haber değeri olan bilgileri yaymaktır. Bu faaliyetlerin haber kapsamı da daha ziyade bilinç uyandırmaya yönelik olmalıdır.

Düzenleyici kurul öncelik kullanabilir ve şikâyetle bulunulmamasına rağmen soruşturma başlatabilir mi?

Birçok düzenleyici kurul, öz iradeleriyle uygunsuzlukların araştırılmasını başlatabilir, ancak günümüzde bu durum çok sık olarak tekerrür etmemektedir. Bir makale veya yayının merkezinde bulunanlar şikâyetle bulunmadıkları sürece soruşturma başlatmak tehlikeli olabilir. Halkın, hangi sebeple olursa olsun, mutlak olarak şikâyetle bulunmama hakkı vardır. Düzenleyici kurullar, talep olmadan soruşturma başlattıklarında insan haklarıyla ilgili yasalarla korunan kişilerin mahremiyet haklarını ihlal edebilirler. Bunun dışında, ilgi kişilerin haricinde hiçbir kişinin, bir makale veya bir yayının açık bir şekilde kırııcı olduğunu bilmesi genellikle mümkün değildir; bu durum, incinmiş tarafın sıkı işbirliği içinde vuku olabilmektedir. Arabuluculuk üzerine ihtisaslaşmış bir düzenleyici kurul, konuyla ilintili bireylerin kendisine şikâyetle bulunmadıkları takdirde, söz konusu bireylere göre hangi tür bir kararın yerinde olduğunu bilemeyecektir. Bu durum hakkında karar vermek isteyenler, ana aktörlerden birinin gözüyle bakmadığı müddetçe, durumun tam olarak resmini çıkarmanın ne kadar zor olduğunu anlayacaklardır.

4. Bölüm

Basın Konseyi

Bir öz-denetim kurumuna temel örnek

Ognian Zlatev

“Basın Konseyi”, düzenleyici kurul türleri arasında en yaygın olanıdır. Genelde medya çalışanlarından oluşur. Başlıca görevi, ortak karar alarak medya çalışmaları hakkında şikayetleri değerlendirmektir. Bunu yaparak, kamuya haberlerin nitelikli olmasını sağlamakta, medya çalışanlarının sorumlu olduklarını göstermekte ve medyaya yönelik devlet düzenlemelerine ihtiyaç olmadığını gözler önüne sermektedir.

Ülkelerin kendilerine has tarih ve medyası nedeniyle her basın konseyi kendine özgüdür. Bu bölümde, bu tür bir kurumu oluşturmaya, böyle bir kurumu idare etmeye veya başka bir kurumu böyle bir kurula dönüştürmeye çalışan medya çalışanlarına, ülkelerine kendilerine has özelliklerinin ötesinde, bilgi sağlanması amaçlanmaktadır.

1. Bir basın konseyinin temel işlevi

Basın konseyi neden iyidir?

Bir basın konseyi medyada güven ve güvenilirliği tesis etmek için mutlak derecede iyidir; medya satış merkezlerinde kalite standartlarını geliştirmek için; devlet veya otoritelerin müdahalesini önlemek için; gazeteciler aleyhine açılan çok sayıdaki davayı azaltmak.

Bir basın konseyinin temel görevleri nelerdir?

Bir basın konseyinin temel görevleri aşağıdaki gibidir:

- Şikayetleri kabul etmek;
- Meslek ilkelerine göre affa kapsamında olduğu konusunu onaylamak;
- Şikayetleri her açıdan gözden geçirmek;
- Medya ve şikayetçi arasında bir arabuluculuk yapmak;
- Şikayete dayalı olarak kurallar ve düzenlemelerle adil şekilde karar vermek;
- Etik ilkeleri ihlal eden medya kuruluşlarını belirlemek;
- Alınan tüm kararların şeffaflığını ve yayınlanmasını teminat altına almak;
- Medya eğilimlerini incelemek ve yorumlamak ve meslek ilkelerinin gereklerine rehberlik etmek;
- Meslek ilkelerinde değişiklik önerisinde bulunmak; (eğer görevleri arasında bu varsa)
- Gazetecilik meslek standartlarını oluşturmak;
- Basın özgürlüğünü savunmak.

Diğer öz-denetim mekanizmalarıyla kıyaslandığında bir basın konseyinin avantajı nedir?

Basın konseyleri, müşterek kuruluşlar olarak, en yüksek olası temsilden yararlanır, bu nedenle, daha geniş çaplı bir güvenliğe sahiptir. Basın konseyleri öz-denetimin en etkileşimli şeklidir. Çünkü bunlar bir görüşün her noktasının sorgulanmasına imkân tanırırlar.

İşleyen bir basın konseyi için en kritik şey nedir?

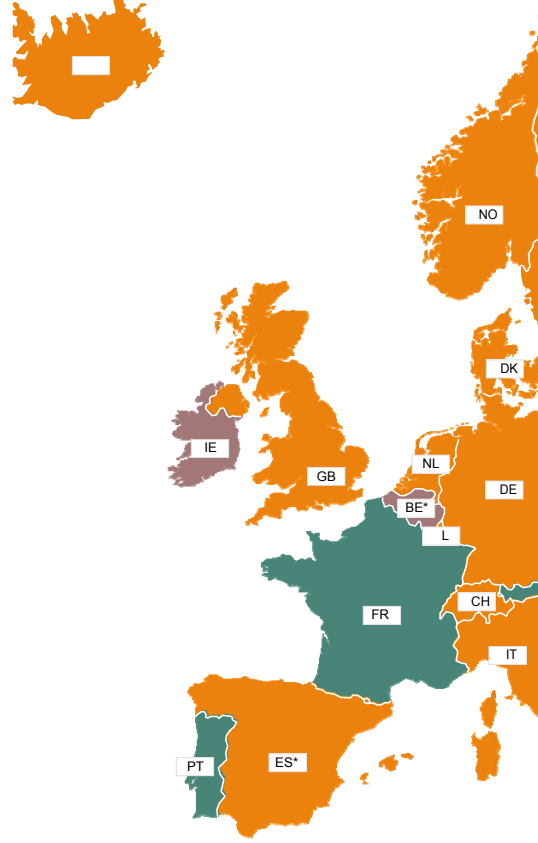
Basın konseyi tüm paydaşlardan temsilciler içerir – gazeteciler, editörler, medya sahipleri ve kamu temsilcileri. Bunların tamamı kamuoyu nezdinde makbul olmalıdır ve öz-denetim kavramı yönünde güven tesis etmeye kendilerini adanmalıdır. Konsey kendi çalışma kurallarını ve süreçlerini oluşturmalıdır.

2. AGİT sahasında basın konseyleri

Ocak2008 (mevcut veriye dayalı olarak)

Basın konseyleri hali hazırda nerede mevcuttur

Bazı ülkelerde uzun geçmişe sahip basın konseyleri vardır: Almanya, Hollanda, İskandinav ülkeleri buna örnektir. Belçika gibi diğer bir ülkede yeni oluşturulmuştur. Bosna-Hersek, Bulgaristan, Gürcistan ve Ermenistan gibi ülkelerdeki son zamanlardaki demokratik değişiklikler, medya için öz-denetim ihtiyacını ortaya çıkaran bağımsız medya modasını patlatmıştır. Bununla birlikte, Avusturya, Fransa veya Portekiz gibi basın konseyi olmayan ya da faaliyetlerine son verilen yerler de vardır.

ABD

KANADA*

Basın konseyi oluşturan ülkeler

Basın konseyi yeni olan ülkeler (2000 yılı sonrası)

Basın konseysiz ülkeler

* Bölgesel basın konseyleri (İspanya'da Katalonya ve Belçika'daki Flemiş Bölgesi)

Neden bazı ülkelerde basın konseyi yoktur?

Basın konseylerinin bulunmamasının temel nedenleri aşağıdaki gibidir:

- Siyasi: örneğin hükümetlerin medyayı sansürlemeye gayret ettiği ülkelerde;
- Ekonomik: medyanın sadece para kazanmak veya iş dünyasının ve siyasi seçkinlerin çıkarlarını geliştirmek için kullanıldığı ya da medya pazarının çok küçük olduğu ülkelerde;
- Hukuki: basın ve elektronik medya kanunlarının etik ve doğruluk konularını ele aldığı ülkelerde;
- Kültürel: medya çalışanlarının öz-denetime karşı çıktığı ülkelerde.

Neden bazı ülkelerde medya çalışanları basın konseyine karşı çıkmaktadırlar?

Öz-denetim, birleşik demokrasiler de dahil olmak üzere, yavaş ve açık uçlu süreçler olagelmıştır ve bazı gazeteciler öz-denetimin medya özgürlüğünü tehdit ettiğine inanmaktadır. Gazetecilik standartları küresel düzeyde sert bir şekilde tartışılmıştır. Bazı teorisyenler, siyasi ve etiksel konuları savunurken, adil davranmak, dâhili çoğulculuk ve tarafsızlık yoluyla objectifliği savunurlar.

Diğer bazıları objectif gazeteciliği bir “görevimiz tehlike” şeklinde görmektedir ve bu nedenle basın konseyi fikrini reddeder.

Mevcut basın konseyleri hakkında bilgiyi nereden alabilirim?

İki web adresi oldukça fazla bilgi sağlanmaktadır:

- www.media-accountability.org
- www.wanewscouncil.org

Mevcut basın konseylerinin temsilcilerine web sitelerinden ya da Avrupa Bağımsız Basın Konseyleri Birliğinin yıllık toplantılarına katılarak ulaşılabilir.

3. Bir basın konseyi oluşturmada önce sorulacak sorular

Bir basın konseyi için “her bedene uygun” bir model var mıdır?

Mevcut basın konseyleri gözden geçirilmek suretiyle, genel bir çerçeve ve yapı modeli oluşturmak, en azından “geleneksel” medya (radyo, televizyon ve yazılı basın) göz önüne alındığında belki mümkün olabilir. Ancak bunun ötesinde, her basın konseyi, mevzuat, kültür, medya gelenekleri ve demokrasinin yapısı gibi ülke özelliklerini dikkate almalıdır.

Bir basın konseyi her tür medya için uygun mudur?

Teorik olarak evet. Gerçekte ise bu durum ülke özelliklerine ve medya gelişiminin aşamasına bağlıdır.

Dünyadaki bir çok basın konseyi, yayıncılık çoğunlukla yasalarla, yönergelerle ve diğer mevzuatla yasal olarak düzenlendiğinden, yazılı basının kendisini denetlemesi temelinde kurulmuştur. Bununla birlikte, gazetelerin önemli ölçüde elektronik medyaya yatırım yaptığı ülkelerdeki son gelişmeler, televizyon ve gazete arasındaki çapraz medya sahipliğini içerecek şekilde düzenlemelere gidilmesine etki etmektedir.

Mevcut bir basın konseyi yeni düzenlemeye ihtiyaç duymakta mıdır?

Hayır. Bir çok ülkede, bir basın konseyi oluşturulmuştur ve bunların üyeleri, özel bir düzenleme olmaksızın, temel paydaşlar arasından seçilmektedir. Danimarka gibi yasal olarak kurulmuş basın konseylerinin bulunduğu nadir yerler bulunmaktadır. Danimarka’da hükümet, 1992 yılında öz-denetim kurulu olarak kurulan basın konseyinin, gazeteciler ve medya sahipleri arasındaki ekonomik ihtilaflar ve medya satış noktalarından alamadıkları destek nedeniyle kapanması sonrasında Danimarka Basın Konseyini kurmuştur.

Yasal olarak kurulmuş bir basın konseyinin tehlikeleri nelerdir?

Bu tür bir basın konseyinin bağımsızlığı şüphelidir. Bağımsızlık özellikle hâlihazırda demokrasi süreci kırılğan olan geçiş sürecinde olan ülkelerde risk altındadır. Bu ülkelerde medya üzerinde siyasi etki ve siyasi tutumun hayatta kalmasında eski kalıplar nedeniyle medya çalışanlarının kendileri tarafından yapılan yüksek seviyede sansürleme hâlihazırda bulunabilir. Yasayla oluşturulan basın konseylerinden kaçınılmalıdır.

Bir basın konseyi kurulması yeni etik ilkeleri gerektirir mi?

Gerektirmez. Etik ilkelerin çoğu, basın konseylerini bunların uygulamaları için mekanizmalar haline getirmektedir. Eğer bir ilke bir basın konseyi kuruluşunu temin etmiyorsa değiştirilmelidir.

Bazı ülkelerde, basın konseyinin kuruluşundan önce bir görüş birliğine varılmıştır; yeni ilkelerin kabulü bir basın konseyinin oluşturulması ölçütünün ilk adımı olmuştur.

4. Basın konseyinin yapısı ve kuralları

Ulusal şartlara en uygun yapı nasıl belirlenir?

Evrensel bir çözüm yoktur. Diğer bazı hususlara ek olarak, yapının belirlenmesi; demokratik geleneklere, kültüre, medyanın gelişmişliğine, basın özgürlüğünün derecesine ve ülkenin coğrafyasına ve ulusal ve yerel yönetimlerine bağlıdır. Dil farklılıkları bazı yerlerde rol oynayabilir.

Eğer ülke çok sayıda bölgelere ayrılan büyük bir ülkeyse, göreceli olarak özerk yerel yönetimler ve bölgesel pazarlarda ve bölgesel yapılardaki önemli farklılıklar çözüm olabilir. Bununla birlikte, bu çözümler bölgesel medya satış noktalarına hizmet edebilir ve ulusal bir yapının varlığını ortadan kaldıramaz. Kişisel ve ekonomik nedenler yüzünden bölgesel basın konseylerinin bağımsız olabilmeleri daha zor olabilir. Bölgeler küçüldükçe çıkarların çatışması olasılığı artar.

Bir çok durumda, daha merkezi, bağımsız, güçlü ve saygı duyulan bir basın konseyi daha iyidir. Bölgesel basın konseyleri, medya üzerindeki öz-denetimin etkisi ayrıntılı incelenmeden kurulmamalıdır.

Bulgaristan Basın Konseyinin kurulması

Bulgaristan'da medya öz-denetim tartışmaları 1990'lı yılların başlarında bağımsız medya patlaması ile artmıştır. Birçok yeni demokraside olduğu gibi, başlangıçta bu tartışmalar sınırlı sayıda akademisyen, teoriyen ve medya kuruluşu arasında, Gazeteciler Sendikasının içinde yapılmıştır.

Bulgar medyası için 1990 ve 2002 yılları arasında etik ilkeler en az yedi kez oluşturulmuş fakat bunların hiç birini yürürlüğe koyacak mekanizma oluşturulamamıştır. Yürürlüğe giriş, ancak uygulanabilir adımlar atan medya sahiplerinin olaya müdahil olmasından ve ölçülebilir sonuçlara ulaşılmasından sonra olmuştur. Avrupa Birliği/PHARE tarafından mali olarak desteklenen proje ile uluslararası destek etkili olmuş fakat gerçekçi çalışma, strateji, tüm Taraflardan gelen müzakere ve fikirler ulusal olarak dâhil edilmiştir.

25 Kasım 2004 tarihinde Bulgar Etik İlkeleri, Bulgaristan Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve Parlamento Sözcüsünün de hazır olduğu bir ortamda Bulgar çok sayıda medya temsilcileri tarafından imzalanmıştır. Bu ilkelerin uygulayıcısı olan kurulun oluşturulması bu imzadan sonra sekiz ay sonra olmuştur – Gazetecilik Etiği için Ulusal Konsey (www.mediaethics-bg.org) şu an faaldir.

Basın konseyi kuralları nasıl müzakere edilir ve kabul edilir?

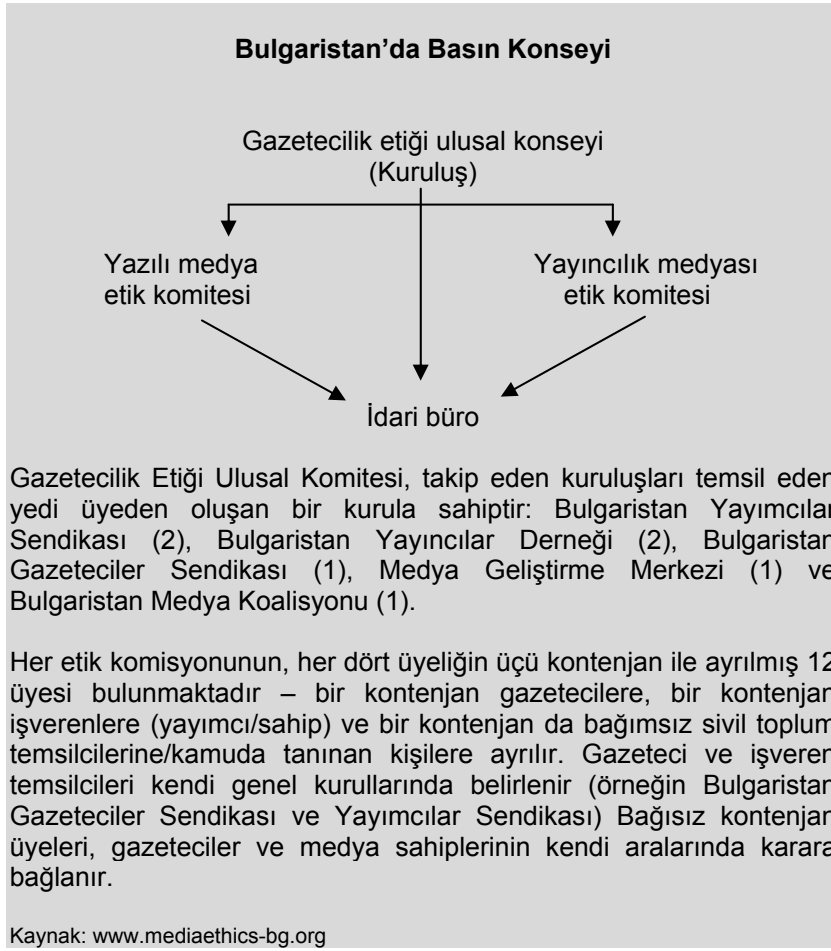
Genellikle, kurallar tüm paydaşlar arasında (gazeteciler, editörler, medya sahipleri, medya tüketicileri ve kamuoyu) tartışmalar yapıldıktan sonra müzakere edilir ve kabul edilir. İngiltere gibi bazı ülkelerde, kurallar medya sektörünün kendisi tarafından geliştirilir. Geçiş sürecindeki ülkeler veya öz-denetim gelişiminin başlangıç aşamasında olan ülkeler, uluslararası topluluktan yardım almıştır.

Bir basın konseyi genel itibariyle nasıl oluşturulur?

Normal olarak kurumun işleyişinden ve mali yönetiminden sorumlu kurul üyelerinden meydana gelen temel bir yapı vardır. Kuruluşun gözetimi altında, bir veya daha fazla sayıda komisyon teşkil edilir ve medyanın çalışması hakkındaki şikâyetleri kabul eder değerlendirir. Bu komisyonlar, pozisyonları kurumdakinden farklı olan, kurul üyelerinden de teşkil edilebilir.

Bir basın konseyi hem yazılı hem de yayın/elektronik medya alanında olduğunda yapısı aynı mı olur?

Bir basın konseyinin temel rolü etik ilkelerin ihlaline ilişkin şikâyetleri değerlendirmektir. Birçok durumda, hem yazılı hem de yayıncılık medyasının birçok şikâyetinin aynı olması basit gerçeği nedeniyle bir basın konseyi farklı medya alanları ile ilgili olduğunda aynı şekilde yapılandırılır.

5. Basın konseyinin kurulu ve kurul üyeleri

Bir basın konseyine kimler üye olabilir?

Basın konseyleri ağırlıklı olarak gazeteciler, medya sahipleri ve yayımcılardan müteşekkildir. Üyelik genellikle meslek birlikleri kanalıyla olur.

Tüm medya pazarı dahil edilmeli midir?

Eğer medya pazarının bir kısmı etik ilkeler ve basın konseyine katılmayı reddederse, bu durum öz-denetim kavramını sekteye uğratar ve devlete müdahale bahanesi sağlar. Basın konseyleri ağırlıklı olarak gazeteciler, medya sahipleri ve yayımcılardan müteşekkildir. Üyelik genellikle meslek birlikleri kanalıyla olur. Bu durum yüksek mesleki standartlarda modern iş icra eden medyanın imajına zarar verecektir. Uzun vadede, bu durum medya tarafından sağlanan bilginin güvenilirliği ve kalitesine zarar verebilir.

Yayımcılar basın konseyi üyesi olmalı mıdır?

Yayımcılar, editoryal bir sorumluluk sahibi olmasa bile, medya öz-denetiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Finansman ve yayım yoluyla, standartların belirlenmesinde doğrudan olmayan bir role sahiptirler. Yayımcıların yokluğu, gazetecilerin motivasyonunu ortadan kaldırabilir ve bunların standartlara riayet etmelerini azaltabilir. Yayımcıların basın konseyine üye olmalarına duyulan ihtiyaç, bir işkolu olarak medyanın ortak sosyal sorumluluğu olarak desteklenmelidir.

Aralarında İsviçre'nin de bulunduğu bazı ülkelerde basın konseyleri, yayımcılar olmaksızın veya medya sahiplerinin desteği olmaksızın oluşturulmuşlardır. Bununla birlikte, deneyimler göstermektedir ki yayımcılar ve medya sahiplerinin aktif katılımıyla oluşturulan basın konseyleri daha yüksek mesleki ve kamuoyu saygısını kazanmaktadır.

Etik ilkelere itibar etmeme eğilimindeki “sarı basın” dâhil edilmeli midir?

Eğer bu tür medya etik ilkeleri imzalarsa, tüm görev ve sorumlulukla bunlar eşit olarak dâhil edilmelidir. Eğer imzalamışlarsa, basın konseyine bir tehdit olmamalılardır. Birçok basın konseyi, ortalama medya ile “sarı” basın arasında ayırım yapmamaktadır ancak mesleki medya ile amatör medya arasında yapmaktadır.

Hollanda basın konseyi üyeleri

Hollanda Basın Konseyi (www.rvdj.nl) Stichting Raad voor de Journalistiek adlı kuruluş tarafından kurulmuştur ve idame edilmektedir. Aşağıda yer alan tüm önemli medya kuruluşları temsil edilmektedir:

- Hollanda Gazeteciler Sendikası;
- Hollanda Başyazarlar Topluluğu;
- Hollanda Ulusal Haber Ajansı;
- Yazılı basının çeşitli işbirliği kuruluşları;
- Kamu ve ticari yayıncıların işbirliği kuruluşları;
- Planet Internet isimli İnternet kuruluşu.

Kurul üyesi olarak kimler çalışmalıdır?

Çeşitli uygulamalar mevcuttur. Birçok durumda, basın konseyleri temel meslek grupları ve kamuya mal olmuş seçkin kişilerin temsilcilerini bulundurur. Ülkeye ve görevlilerin kişisel becerilerine bağlı olarak, kamu görevlileri temsil edilebilir ancak bunların temsili kısıtlı olmalıdır ve tüm diğer paydaşların uzlaşmasıyla tayin edilmelidir.

Kamu temsilcileri basın konseylerinin %80'nin de önemli bir rol oynarlar. Bu, kuruma daha fazla kredibilite sağladığı, şeffaflığını ve hesap verebilirliğini güvence altına aldığı, bağımsız ve yan tutmayan görüş açılarını temsil ettiği ve özellikle medya tüketicileri derneklerinin olmadığı ülkelerde medya tüketicilerinin sesi olarak hizmet ettiği için önemli yararlar sağlar.

Kurul üyeleri nasıl atanmalıdır?

Kurul üyeleri demokratik bir yöntem vasıtasıyla aday gösterilmelidir. Genellikle bu, etik ilkeleri imzalamış ve gelecek basın konseyini kabul etmiş profesyonel topluluk ve medya birimleri tarafından aday gösterme ve oylama şeklinde yapılır. Bir diğer olasılık, İngiltere tarafından seçilmiş olan yöntem, bağımsız bir aday gösterme komitesi tarafından üyelerin aday gösterilmesidir.

Kurul üyelerinin görevleri nelerdir?

Uygulamalar değişebilir ancak kurul üyeleri öncelikle basın konseyinin kendi görevine uyup uymadığını ve temel ilkelerine paralel faaliyet gösterip göstermediğini denetler. Aynı zamanda, yapılan şikayetler hakkında kural ve düzenlemeleri onaylamak zorundadırlar. Bazı durumlarda, daha karmaşık durumları çözmek için rehberlik yaparlar. Genellikle, bilinç artırma ve öz-denetim kavramının desteklenmesine katkıda bulunurlar.

Kurul üyeleri tam zamanlı çalışırlar mı?

Hayır, boş vakitlerinde hizmet ederler. Kurul toplantılarının sıklığı, bireysel uygulama kurallarına bağlı olarak değişir. Bulgaristan'da, görev alanı daha stratejik konular olan kurul, senede ortalama olarak üç defa toplanır.

Bir basın konseyi günlük çalışacak idari personele ihtiyaç duyar mı?

Bu, şikâyet değerlendirme sürecinin düzgün yürümesini güvence altına alır- günlük başvurularla ilgilenmek, ön-seçimleri yerine getirmek, ilave bilgileri toplamak, kurul toplantılarını hazırlamak, gerektiği zaman dışarıdan ilave uzmanların müdahalesini ayarlamak ve basın konseyinin karar ve bildirimlerinin kamuya açıklanmasını organize etmek.

6. Şikâyetleri yorumlanmakla sorumlu üyeler

Şikâyetlerin değerlendirilmesinden kaç üye sorumlu olmalıdır?

Bu, öz-denetim ve ulusal koşullar içerisinde kaç tane medya birimi olduğuna bağlıdır. Sayı, konseyin tarafsızlığını korumasına ve öz-denetim fikrine saygı duyulmasına yardım edecek farklı görüşlerin duyulabilmesini sağlayacak kadar fazla olmalı, ancak ortak bir sonuca ulaşılamayacak kadar da çok olmamalıdır. Bu rakam çözümsüz oyları önlemek için tek sayı olmalıdır. En iyi rakam 7 ile 11 üye arasındadır.

Bu üyelerin hukuki bir geçmişi olmalı mıdır?

Kesinlikle hayır. Etik ilkeler resmi hukuki bir belge değildir ve konsey hukuki kararlar vermez. Üyelerin hukukla bağlantılı herhangi bir bilgiden ziyade kişisel ve profesyonel etik dürüstlüğü ihtiyacı vardır. Adaleti ceza ile birleştiren mahkeme kararlarının tersine, basın konseyi kararları düzeltici, gazetecilik standartlarını destekleyen ve toplumun tarafsız bilgi alma hakkını koruyan kararlardır. Bu kararlar şikâyet sahibi adına olası bir hukuki davayı engellemez.

7. Basın konseyinin finansmanı

Bir basın konseyi nasıl finanse edilmelidir?

Bir basın konseyini finanse etmenin en iyi yolu onun bağımsızlığını güvence altına alan bir sistemdir. İdeal olarak, en büyük katkının Hollanda veya İsveç'te olduğu gibi medya endüstrisi tarafından yapıldığı veya Norveç'te olduğu gibi gazete sahipleri ve gazeteciler tarafından eşit olarak paylaşıldığı mali kaynak çeşitliliği olmalıdır. Buna karşılık, İsviçre gibi bazı ülkelerde finansman sadece gazeteciler tarafından karşılanmaktadır. Geçiş sürecindeki veya gelişmekte olan öz-denetimin erken aşamalarındaki ülkelerde en büyük görev uluslararası bağışçılar tarafından yerine getirilmelidir.

Basın konseyinin finansmanında devletin rolü nedir?

Bazı ülkelerde, Lüksemburg ve Kıbrıs örneğin, devlet tarafından yapılan mali katkı, kamu medyası olarak kabul edilir ve etik ilkelere tabidir. Bu tür bir katkı, devletin basın konseyinin işlerine müdahalesini önleyecek güçlü mekanizmalar tarafından kontrol edilmelidir.

Eğer bir basın konseyi esas olarak medya endüstrisi tarafından finanse edilirse, kurum nasıl tarafsız olabilir?

Bu, açık yöntemler ve şeffaf mekanizmalarla garanti edilmelidir. Finansman süreci ve şikâyetlere ilişkin karar süreci ayrı tutulmak zorundadır.

Ne tür mekanizmalar geliştirilebilir?

Finansman, baskı sayısı (tiraj) ve işletmenin büyüklüğüne bağlı olarak, üyelik harçlarına veya medya çıkışlarının yapısına dayanabilir. İlave bağışlar için şeffaf bir kayıt sistemi tutulmalı ve

öz-denetim kurumunun bünyesindeki bütün medya kuruluşunun buna güvenli erişimi olmalıdır. Basın konseyinin yıllık raporları her bir medya kuruluşunun mali katkılarını gösteren bir mali beyanı içermelidir.

Karar verme komitelerinin üyelerinin çoğunluğu medya bağlantıları olmayan kişiler olmalı ve konseyin kuralları kararların hiçbir şekilde bir medya kuruluşundan alınan mali kaynak veya bağışlarla bağlantılı olmadığını açıkça göstermelidir.

Basın konseyinin finansmanları nasıl güvence altına alınabilir?

İlk olarak, bütün medya kuruluşlarının yıllık katkıları etik ilkelere uygun olmalı ve basın konseyi kararlarına saygı duymalıdır. Mali güvenlik, basın konseyini, yıllık yayınlar, proje ve veri tabanları geliştirilmesi ve özel konularla ilgili yardım toplama kampanyaları düzenlenmesi gibi faaliyetlerde bulunmaya teşvik edilerek sağlama alınabilir.

İyi bir uygulama örneği Bulgaristan'ın "Bulgar ürününü seçin" konulu, her bir medya kuruluşunun gelirinin belli bir yüzdesini basın konseyine bağışlamaya mutabık kalarak katıldığı tanıtım kampanyasıdır.

Bir basın konseyinin kurulmasından önce yapılması gereken 10 husus:

- 1- Tüm medya kuruluşlarını bir araya getirin
- 2- Editörlerin mutabakatını arayın
- 3- Yayıncıların mutabakatını arayın
- 4- Hükümetin ve kamunun mutabakatını arayın
- 5- Ortak etik rehber ilkeler belirleyin ve bunlar üzerinde anlaşmaya varın
- 6- Masrafları ve olası finansman kaynaklarını belirleyin
- 7- Konseyin yapısını tartışın ve tesis edin (personel, hangi medya)
- 8- Konseyin gücüne karar verin (inisiyatif, şikayetlere nasıl karar vereceksiniz)
- 9- Medyada etik ilkeler hakkında ve gazetecilerin eğitimi vasıtasıyla bilinç artırın
- 10- Benzer kurumlarla işbirliği yapın ve tecrübeleri paylaşın

8. Yeni demokrasilerde basın konseylerinin geliştirilmesi

Yeni demokrasilerde basın konseylerinin kurulması önündeki temel zorluklar nelerdir?

Temel zorluklar:

- Öz-denetim geleneğinin ve tecrübesinin olmaması;
- Gazetecilik toplumunu bölen siyasi çatlama ve bunun sonucunda farklı gruplar arasında diyalog ve birlik eksikliği gazetecilerin kendi ortak çıkarlarını birlikte korumalarını önlemektedir;
- Medya pazarlarının küçüklüğü ve ulusal ekonomilerin genel gelişmemişliği; sadece az sayıda gazete ve yayıncı hayatta kalabilmekte, geri kalanı mali destek alabilmek için siyasi güçlerle işbirliği yapmak zorunda kalıyor
- Medya, özellikle kamu hizmeti medyası üzerindeki ısrarlı siyasi baskı, iktidarda olanlara sadık olmayı gerektirmekte ve eleştirel gazeteciliği engellemekte;
- Politik elitler ve iş grupları arasında, medya endüstrilerine olan müstesap ilgili ile beraber yakın işbirliği ve karşılıklı bağımlılık, gazetecilere hem siyasi hem de ekonomik bağımlılığa maruz bırakmaktadır.

Siyasi güçlerin öz-denetime karşı olduğu ülkelerde basın konseyleri nasıl kurulabilir?

Bu geçiş sürecindeki ülkelerin tipik bir sorunudur. Basın konseyleri uluslararası toplumun aktif katılımıyla kurulabilir. Yeni bir öz-denetim kurumunun başarısını güvence altına almak için, konu ülkenin uluslararası siyasi ilişkiler gündemine yerleştirilmelidir.

Eğer medya kuruluşlarının çoğunluğu hükümet denetimi altında ise, bir basın konseyi nasıl çalışmalıdır?

Uzun bir demokrasi geleneğine sahip ülkelerde medya kuruluşlarının sahiplik türünün medya öz-denetimi üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Ancak medya kuruluşlarının çoğunluğunun devlet sahipliğinde olduğu ve totaliter hükümetlere sahip ülkelerde, bağımsız ve etkili bir basın konseyi kurulması oldukça güçtür. Buna karşılık, bu tür bir basın konseyi, ifade özgürlüğünün halen uluslararası bir sorun olduğu bazı Afrika ülkelerinde bile mevcuttur.

Dünya üzerinde devlet tarafından yönetilen yapılar, medya etiği ve öz-denetim hususlarında önemli ve bazen oldukça tartışmalı bir rol oynayan bilişim ve iletişim bakanlıklarını da içerir. Bu ülkelerde, medyanın kendisini düzenlemesinin faydalarına ikna etmek için hükümetlerle çalışmak kesinlikle gereklidir.

Gazeteler, hayatta kalabilmeleri için iyi niyetleri gereken reklam verenlerden gelen baskıları nasıl önleyebilir?

Bu, haber ve reklam bölümlerinin sorumluluklarını açık bir şekilde bölecek bir yönetim yapısı tesis edilerek başarılır. Uygulama kuralları, gazetecilere makale hazırlarken reklam verenlerin çıkarları da dahil olmak üzere, ticari mülahazalardan etkilenmemelerini belirten, çıkar çatışmalarını önleyecek kuralları içermelidir. Medya kuruluşları şirketlerden hediye kabul edilmesi veya materyal hazırlığı için gerekli seyahat ve örneklerin de dahil olduğu masrafların ödenmesi hakkında kurallar oluşturmalıdır.

Reklam verenlerin baskıları aynı zamanda medyada rekabeti, sahiplikte şeffaflığı, medya kuruluşlarındaki kamu tröstlerinin bağımsız izlemesini ve yıllık toplu ve mali raporlar yayımlamaya teşvik ederek de önlenir. Reklam verenler ve reklam ajansları ile gazeteciler/editörler derneklerinin temsilcileri arasındaki tartışmalar da desteklenmelidir.

Medya profesyonellerinin siyasi farklılıkları tek bir öz-denetim kurumu oluşturularak nasıl önlenebilir?

Basın konseyleri siyasi olmaktan ziyade profesyonel yapılardır ve medya temsilcilerinin profesyonel nitelikleri hâkim olmalıdır. Çıkar çatışmalarını önleyecek sağlam usuller siyasi tarafsızlığı güvence altına almak için de tesis edilmelidir. Bu tür usuller, siyasi partilerin karar verme organları üyelerinin basın konseyi kurul üyesi olamayacağı ve üyelerin çıkar çatışmasını önlemek üzere bir bildiri imzalamaları koşulu gibi kuralları içerebilir.

Eğer kurum yeterli şikâyet almazsa ne yapılabilir?

İlk olarak, basın konseyi bunun neden olduğunu araştırmalıdır. Genellikle bu durum kurul hakkında yeterli bilgi ve tanıtım olmamasındandır. Şikâyet usullerinin oldukça karmaşık olmasından veya kurul üyelerine güven eksikliğinden olabilir. Tespit edilen gerekçelere dayanarak uygun önlemler alınabilir.

Yapılan şikâyetlerin sayısı ülkeden ülkeye değişebilir. İngiltere’de ortalama sayı 3500 ki bunun 300 tanesi dikkate alınmıştır, Almanya’da bu sayı ortalama 400 Hollanda da ise sadece 80’dir.

5. Bölüm

Ombudsman (Arabulucu)

Haber kuruluşunda medya öz-denetimi

Véronique Maurus

Basın konseylerinin aksine, ombudsmanların çoğu tek bir medya kuruluşu için çalışmaktadır. Haber kuruluşlarının personeli ile kullanıcılar (okuyucular, izleyiciler veya dinleyiciler) arasında irtibat kurarlar, yorumlarını ve şikayetlerini alır ve her iki taraf arasındaki anlaşmazlıkları çözmeye çalışır.

Bu bölüm bir ombudsman'ın işlevlerini analiz etmekte, bu tür bir pozisyonun nasıl oluşturulacağı hakkında rehber ilkeler sağlar ve mesleğin zorluklarını araştırır.

1. Ombudsmanlığın gelişmesi

Bir haber kuruluşu bünyesinde öz-denetim nasıl başlamıştır?

Başlangıçta, en yaygın biçim şikâyetler bölümüdür. 1913 yılında *New York World*'de, bir üzgün okuyucuların mağduriyetlerini kaydetmiş ve editoryal personele iletmiştir. Bu model 1920'lerde Michigan'daki *Detroit News* ve daha organize bir şekilde Tokyo'daki *Asahi Shimbun* tarafından benimsenmiştir. Burada bir komite şikâyetleri incelerken bunları baş editöre bildirmiştir.

"Ombudsman", İsveç dilinde "temsilci", diğer lisanlar tarafından vatandaşların şikâyetlerini araştıran "arabulucu" olarak geniş çapta benimsenmiştir. Bu uygulama ilk olarak 1967 yılında, okuyucular ve gazeteciler arasındaki ilişkileri düzenlemek üzere yerel bilgi bölümünün eski başkanını görevlendiren Kentucky, Louisville'deki *Courier Journal* tarafından basına uygulanmıştır. İkinci aşama, okuyucuların şikâyetlerini dinlemek, iç yazışmaları hazırlamak ve görüşlerini serbestçe ifade edebildiği bir sütun yayımlamak üzere yönetici editör yardımcısını atayan *Washington Post* tarafından 1970 yılında gerçekleştirilmiştir. Zamanla sistem, yorumlar, eleştiriler, gözlemler ve tashihler yapıldıkça ve okuyuculara gönderildikçe gelişmiş ve daha fazla etkileşimli olmuştur.

Örnek dünyada diğer yerlerde de uygulanmıştır. Buna karşılık günümüzde bile Amerika Birleşik Devletlerindeki günlük gazetelerin yüzde ikisinin ombudsmanı bulunmakta ve diğer ülkelerde bu sayı daha da azdır.

Le Monde Ombudsmanının tayin edilmesi

Le monde her zaman okuyucuları ile yakın ilişki muhafaza etmeye çalışmıştır. 1960'larda, gazetenin müdürü, bir yardımcısının yardımıyla, mektuplara alıntılar yayımlayarak ve bütün tespit edilen hataların düzeltilmiş olduğunu temin ederek kendisi cevap veriyordu.

1994 yılında, bir dizi güven krizi ve okuyucu kaybının ardından, okuyucu mektupları bölümünün başına bir ombudsman tayin edilmiş ve okuyucular ile editörler arasındaki iletişimi canlandırmıştır. Birkaç yıl sonra, yönetim ve ombudsman arasındaki ilişkilerin gerginleşmesi gerçeğine rağmen bu sistem çalışmıştır.

Ombudsman, baş editörden tamamen bağımsızdır ve sadece kendisini atayan yönetici müdüre hesap verir. Ombudsman yaptırım uygulayamaz ancak ne tartışılacağına serbestçe karar verebildiği görüşlerini haftalık sütununda ifade eder. Ombudsmanın izni olmadan sütunu düzenlenemez, kesilemez veya değiştirilemez.

2002 yılında bir iç tüzük veya el kitabı yayınlanmıştır. Bu 212 sayfalık "İncil" 2004 yılında revize edilmiş olup, uygulamaya yönelik kurallar ile (imla, akronim, uygun isimler vs) editoryal personel için meslek kurallarını içermektedir. Ombudsman, tüzüğe uyulmasını sağlar, bunun ilinti ve gelişmesini takip eder ve düzeltmelerin yayımlanmasını garanti altına alır.

Ombudsmanlar sadece yazılı basında mı mevcuttur?

Hayır. Örneğin Fransa'da kamu radyo ve televizyon kuruluşları yenilikçi bir görev oynamışlardır. France 2, France 3 ve Radio France Internationale'ın *Le Monde*'dan kısa bir süre sonra ve diğer birçoklarından önce, 1998 yılından itibaren ombudsman'ı vardır.

Ombudsman hakkında daha fazla bilgi nereden temin edilebilir?

Haber Ombudsmanları Derneği (ONO) 60 üyeli uluslararası bir dernektir. Üyelerinin çoğunu Amerika Birleşik Devletlerinden gelen üyeler (35 kayıtlı yayım kuruluşu) oluşturmakta olup, İngiltere ve Hollanda 3'er üye kuruluş ile, İsveç ve Türkiye ise 2'şer üye kuruluş ile üye konumundadırlar. Fransa günlük gazetesi olan *Le Monde* ve iki kamu yayıncısı televizyon istasyonu olan France 2 ve France 3 ile temsil edilmektedir. Tek bir yazılı medya ile temsil edilen diğer ülkeler arasında da Brezilya, Kanada, Danimarka, İstail, İspanya, Portekiz ve Japonya bulunmaktadır. .

Ombudsmanlarla, Gazeteciler Sendikası kuruluşları ile ilişki kurulabileceği gibi Ombudsmanı olan medya kuruluşlarıyla da ilişki kurulabilmektedir: Ombudsmanlar listesi ONO'dan temin edilebilir. (www.newsombudsmen.org).

2. Ombudsmanın çalışması

Ombudsman'ın ne gibi görevleri vardır?

Kamu denetçisi, haberleri okuyanlar, dinleyenler ve izleyenler ve bunun için çalışanlar arasında diyalog geliştirir. Amaç, kullananlara bir irtibat noktası sunmak ve öz-eleştirmeyi cesaretlendirerek, özellikle eğer haberin görüntüsü iyi değilse, haberin çıktısının (kaynağının) güvenilirliğini arttırmaktır.

Ombudsman'ın esas rolü nedir?

Ombudsman, bir tür dahili kalite kontrolü sağlayarak, medya çıktısı ile mevcut kurallara ve geleneklere uymayı garantiler. İzleyici ile aşağıdaki konularda üstü kapalı bir anlaşma vardır:

- Olabildiğince doğru, tam ve açık haber sağlamak;
- Haber ve yorum arasında açık bir ayrım yapmak;
- Hataları düzeltmek;
- Fikirlerin çoğulcu ve çeşitliliğini yansıtmak;
- Kişilik haklarının ihlal edilmemesini sağlamak ve özel hayata saygı duymak.

Ombudsman'ın rolü her haber çıktısında aynı mıdır?

Ombudsman'ın rolü bir haber çıktısından diğerine büyük ölçüde değişir. Bazı ombudsmanlar gazetecilerle yakındırlar, bazıları uzak durur ve günlük yayınlarla ilgili hiçbir şey yapmazlar. Bazıları sadece aldıkları mektupları özetlerler; bazıları ise notlar veya dahili kısa notlar alırlar; bazıları düzeltme yayınlarlar veya okuyucu yorumlarını cevaplayan İnternet'te blogları vardır. Diğerleri kendi işlevlerinin sınırlarını genişletebilir olsa da, okuyucular tarafından ortaya atılan pratik ve yasal soruları cevaplar. Sonuç olarak, bazıları yönetim için sözcü ve halkla ilişkiler temsilcisi olarak hareket eder.

Ombudsman'ın her günkü çalışmasının mahiyeti nedir?

Ombudsman, medya kullanıcılarından eleştirileri ve önerileri aynı zamanda yazı kurulu, idare veya yönetim'den de açıklamaları toplar ve her ikisini uzlaştırmaya çalışır. Arabulucu olarak davranışının yanında, ombudsman haber kaynağının nasıl çalıştığını ve okur kitlesii ile üstü kapalı anlaşmadan sapma noktalarını düşünür. Yazılı basın için, tüm bu yönleri her zamanki köşesinde açıklar.

Ombudsman doğrudan okurlarla, dinleyicilerle ve izleyicilerle iletişimde bulunur mu?

şüphesiz, evet. Onlar ombudsman'ın bilgi ve yasal ana kaynaklarıdır. İletişimin çoğu doğrudan yazışarak yapılır. Bu zor değildir, özellikle şimdi, haberleşmek için iyi organize bir sisteme sahip e-posta vardır. Örneğin, iyi dosyalara ve lobileri, tarikatları, drtc ve yönlendirici yazarları tanımak (veya kaçınmak) için belli miktarda deneyime sahip olmak önemlidir.

Le Monde gazetesinde, okuyucu kitlesinin kaygılarını karşılayacak şekilde posta 4 kategoride tasnif edilmiştir.

- Genel olarak haberler üzerine yorumlar;
- Hataların bildirisii (Hataları bulmada özel zevk alan ve hiç birşeyi atlamayan belli sayıda uzmanlardan oluşan okuyucu kitlemiz);
- Haberlere bakışımız konusunda yorumlar;
- şahit oldukları veya karıştıkları olaylar hakkında raporlar;

Aynı zamanda, İnternette bir blog hazırlamak, ancak bu sürekli izleme ve dolayısıyla da ek personel gerektirir.

Yazışma medya kaynağına ilişkin sorunları yansıtır mı?

Yazışma genel eğilimlerin ve her şeyden önce saptırmaların hızlı bir şekilde tanınmasını mümkün kılar. Yazarların çoğu mutsuzdur fakat her zaman aynı kişiler değil. Aynı sorun veya duygular üzerinde birçok mektup aniden geldiğinde, medya kaynakları için bundan haberdar olmak önemlidir, böylece gerekli ayarlamalar yapılır. Ombudsman'ın görevi medya kullanıcıları için böyle bir duyurma görevidir.

3. Ombudsman'ın yaptırımları

Ombudsman kararları nasıl alır?

Eleştiriler (mektupla, e-posta ile, telefonla, v.s.) geldiğinde, ombudsman ilk olarak doğruluğu kanıtlanabilir mi – medya kullanıcıları için olağan dışı, abartılı veya hatalımı kararını verir. Ombudsman'ın kendi etik ilkeleri olacaktır, fakat ideal olan şikayetlerin olduğu konularda mevcut iç davranış kodlarına göre değerlendirmektir. Eğer bu mevcut değilse, onlar bunun oluşturulması için öneride bulunabilirler. Aynı zamanda mesleki davranış kodlarına da atıfta bulunabilir

Hangi yaptırım önlemleri alınabilir?

Yayın – mektuplardan alıntılar, düzeltmeler ve her şeyden öte atlatma ve hataları tanıtan ombudsman'ın sütunu – çok güçlü bir önlemdir. Değişik şiddette etik yaptırımlar zorla kabul ettirilebilir. Bir ombudsman:

- Yazışmayı iletir ve makalenin yazarına cevaplamasını ister (en az “ceza”);
- İlave olarak gazetenin düzeltme yayınlamasını ister (normal);
- Okuyucu mektubu olarak kritik yazışmadan alıntı yayınlar (güçlü);
- Ombudsman'ın sütununda hatayı tartışır (ekstrem): bu çok ciddi davalar için gazeteci sıfatıyla açık suçlama ve şerefsizlik olarak değerlendirilebilir

Ombudsman en uygun yaptırımı nasıl seçer?

Eğer etkili olmak ve çalışanla iyi bağlantılar sağlamak istiyorlarsa, ombudsman her durumda yaptırımları zorla kabul ettirmez ve gazetecileri ciddi olarak rahatsız edecek girişimlerden ve şöhretlerine zarar vermekten kaçınır. Sağgörülü olmalı ve haksızlık ve aşırılıktan kaçınmalıdırlar. Sıkça ilgili kişiler - ve onların arkadaşları – olarak zaten kim oldukları bilinirken, isimleri zikretmenin bir anlamı yoktur.

Hataların niçin yapıldığını anlamak daha önemli ve yapıcıdır. Daha genel biçimde nedenlerin altını çizerek ortaya çıkarmak daha sık olasıdır. Örneğin, üretim baskısı veya çalışanların sorunları yüzünden çok az dağıtılmış olan bir nüsha durumu olduğunda, bazı makaleler uygun şekilde düzeltilemeyebilir ya da hiç düzeltilemez. Bu tür durumlarda, ombudsman hiyerarşide diğerlerinin sorumlulukları konusunda başkalarının alanına tecavüz etmediğinden emin olarak nazikçe bir çare önerebilir. Ombudsman yargıç veya polis memuru değildir. İdeal olanı, onların grupların vicdanı olmasıdır.

4. Ombudsman konumunun oluşturulması

Bir Ombudsman'ın oluşturulmasına kim karar verir?

Özel medya durumunda yönetim, kamu medyası durumunda yönetim kurulu.

Bir Ombudsman oluşturmak için ortam nasıl cesaretlendirilir?

Birçok durumda, ombudsman konumu okurlar arasında bir krizi takiben ortama onlarla tekrar kurulacak bağlantılara acilen ihtiyaç duyulduğu zaman yaratılır. Bu durum, 2003 Ekim'inde New York Times gazetesinde gazetecilerden birinin intihal suçlaması ve hikayeler uydurmasıyla açığa çıkarak şok yaratan bir durumda bir ombudsman'ın atanmasıyla gerçekleşmiştir.

Hangi nedenler Ombudsman'ın iyi vasıflara sahip olduğu konusunda medya sahiplerini ikna edebilir?

Ombudsman, "moda" olmaktan öte (dünyadaki büyük gazetelerden çoğunda bir tane var),okuyucu kitlesine önemli bir jest ve onlarla iletişimi cesaretlendirmek için vardır. Haberin, biçimin ve yazımın kalitesini artırır. Büyük felaketlerden korur: koruyucu görevi yapan yayın direktörü ile iyi ilişkiler yürütür. Neticede, eğer ombudsman iyi yazarsa, onun sütunu popüler olur ve çok okunur. Halk, bilginin nasıl derlendiği ve görünümün arkasında ne olduğunun bulunması ile çok ilgilenir.

Ombudsman durumu yaratmak için ne adımlar atılmalıdır?

İlk safhada (posta, e-posta veya telefonla) mesajları alabilecek, bunları belli bir işleme tabi tutacak, cevaplayacak, yorumları ilgili kişilere aktaracak ve eğer gerekirse, iletilerden alıntılarını yayınlayacak bir medya kullanıcıları haberleşme departmanı kurulabilir. İnternette de bir servis kurulması mümkündür.

Kullanıcılarla üstü kapalı bir anlaşma için esas olarak medya çıktısında tüm taraflarca mutabık kalınan bir tüzük gerekir. Örneğin Le Monde gazetesinin tüzüğünde olabildiğince kesin, tam ve açık olarak haberin sağlanması; haber ve yorum arasında açık bir ayrımın yapılması; hataların düzeltilebilmesi; gazeteler düşüncelerin çoğulcu ve çeşitliliğini yansıtması; kişilerin haklarına ve mahremiyetlerine saygı duyulması.

Bir ombudsman böyle seçilebilir ve okuyuculara başlangıçta böyle bildirilebilir.

5. Ombudsmanın seçimi

Evet. Sadece bir profesyonel yapılan yanlışlıkları ve hataları ve aynı zamanda işteki doğal zorlukları uygun bir şekilde değerlendirebilir. Medya kullanıcıları çok serttir ve gazetecilerin hangi koşullarda çalıştıklarını ve hangi güçlüklerle karşılaştıklarını, örneğin zaman kısıtlaması, kaynakların zorla bulunması ve genel stres, anlamazlar Ombudsman'ın işinin bir kısmı da gazeteyi yapanlar hakkında bilgilendirmeyi değerlendirecek okuyuculara tüm bunları açıklamaktır.

Aynı zamanda, gazeteciler (abartma, yanlış başlıklar, imla ve gramer hataları vs. gibi) kendi hatalarının okuyucuyu etkilediği ve gazetenin itibarını zedelediğinin farkında değildirler. Eleştiriyi sevmezler. Eğer eleştiri meslektaştan gelirse bu yeterince zordur; dışardan olursa kabul etmek imkansızdır.

Ombudsman'ın işe alınmasında kriterler nedir?

Deney, iyi yayıncılık bilgisi, mesleki beceri şöhreti ve hepsinde öte, tarafsızlıktır. Ana kriter ölçmesi kolay olmayan fakat adayların geçmişi ve kariyerlerinde bakarak görülebilen ruhun bağımsızlığı olmalıdır. Ombudsman'ın diploması bilmesi de önemlidir. Otoriter davranışlı olmasının da bir zararı yoktur.

Ombudsman herhangi bir gazeteci kliği ile (daima bir tane vardır), sendika, politik parti veya örgütle çok yakın bir ilişki içinde olmamalıdır ve mevcut çeşitli medya örgütleri tarafından kabul edilmelidir.

Ombudsman'ı kim seçer?

Tercihen yayın çalışanlarına danışarak genellikle yönetim. İdeal olanı, varsa gazeteciler birliğine seçimi sunmaktır. Bazı gazetelerde popülerliği sağlayan fakat yönetimin gözünde şüpheli olan ombudsman belli bir süre için seçilir.

Yayın çalışanları tarafından ombudsman'ın kabul edilmesinin sağlanması için ne yapılabilir?

Yayın çalışanları ve yönetim ortak davranış kodları kabul etmeli ve gazetenin hedefleri hakkında bir iç uzlaşma ve bunun okuyucularla üstü kapalı bir anlaşması olmalıdır. Haber örgüt içinde uygun şekilde dağılmalı ve öz eleştiri ve ifade özgürlüğü olmalıdır.

Yayın çalışanları tarafından ombudsman'ın kabul edilmesinin sağlanması için ne yapılabilir?

Yayın çalışanları ve yönetim ortak davranış kodları kabul etmeli ve gazetenin hedefleri hakkında bir iç uzlaşma ve bunun okuyucularla üstü kapalı bir anlaşması olmalıdır. Haber örgüt içinde uygun şekilde dağılmalı ve öz eleştiri ve ifade özgürlüğü olmalıdır.

Gazeteciler ombudsman tarafından eleştirilmeyene kadar duyarlıdırlar?

Gereğinden fazla duyarlıdırlar. Gazeteciler insanların kendi işlerine burunlarını sokmalarını ve eleştirilmeyi hiç sevmezler. Onların klasik tepkileri şöyledir: Niçin ombudsman bu işe karışıyor? Bu onun işi değildir." Ombudsman yönetim için, "polis" (veya daha kötüsü bir casus) gibi davranan vefasız bir arkadaş olarak tarafsız olmaktan kaçınmakta çok dikkatli olmalıdırlar

Ombudsman'ın ortalama ücreti ne olmalıdır?

Daire başkanı veya baş yazar, bezende fazla. Genellikle oldukça yüksektir zira ombudsman meslekten gazetecidir ve aynı zamanda meslektaşları tarafından sorumluluk durumundadır.

Ombudsman'a ücretini kim ödemelidir?

Ortamın kendisi, olası ödemede vergi indirimi yapılarak.

6. Ombudsman konumunun zorlukları

Ombudsmanın bağımsızlığı nasıl güvence altına alınabilir?

Bir ombudsman en azından iki yıllığına atanmalıdır, hiyerarşik kontrole tabi olmayan bir sütun veya programda görüşleri için düzenli bir yeri (outlet) olmalıdır ve okuyucularla doğrudan teması olmalıdır. Ombudsmanın görüşleri için bağımsız bir yeri olması önemlidir. Le Monde 'da normal şekilde incelemeyen (proof read) tek bölümdür. Bu sütun ombudsmana okuyuculara, gazetecilere ve eğer gerekliyse yönetime seslenmek imkânını verir. Çok hassastır ve konunun seçimi hepsinin içinde en zor olanıdır.

Ombudsmanların esas korumaları gereken poplariteleridir. Le Monde' da bir zamanlar bir baş editör ombudsmanı değiştirmeye çalışmıştı ancak çalışanlar arasında bunun sebep olduğu kızgınlıktan rahatsız oldu. Gazetenin imajı için olumsuz etki yapacağından dolayı yönetim için bu konumu iptal etmek ve burada bulunanı değiştirmek oldukça zordur.

Yakın zamanda çok sayıda Amerikan gazetesi maliyeti azaltma önlemi amacıyla ombudsmanları iptal ettiler. Tehlike onun yerine bir "iletişimcinin" atanması ve bu pozisyonu yönetimin sesine çevirmektir. Ne okuyucular ne de editöryal çalışanlar bununla aldanmazlar; yer değiştirme en iyi ihtimalle etkisiz olur en kötü ihtimalle bir yergi unsuru olur (object of disdain).

Okuyucular ombudsmanın bağımsızlığına ve gazeteciler üzerindeki etkilerine inanmakta mıdır?

Birçoğu şüphelidir. Ombudsmanların varlığını ve ombudsmanların sütunundaki eleştiri tehdidi çok güçlü bir öz-denetim mekanizması olduğunu anlayamamaktadırlar. Sütunun içsel olarak okunduğunu unutmaktadırlar. Ombudsmanın her hafta kendi görüşlerini almasını ve gazetecileri aksatmadan emiştirmesini istemektedirler. Bu nedenle ombudsmanın rolünü meşrulaştırmak ve açıklamak için onlarla doğrudan temasın kurulması önemlidir.

Aynı zamanda okuyucular sorularına cevap almaktan genellikle çok mutlu olurlar ve ombudsmanın sütununda alıntılarının yapılmasından gururlanırlar. “Kurtlar” “kuzu” olurlar. Bir soruyu cevaplandırmak gibi basit bir eylemin okuyucularla bağlantı sağlayabilme kolaylığı ve hızını görebilmek şaşırtıcıdır.

Ombudsmanın manevra sahası ne kadardır?

Çok az. Okuyucuların meşru endişelerinin (ve gazetenin kalitesi ile) temsili ile gazetecilerle iletişimi korumak etkinliğinin ispatı arasında devamlı bir uzlaşma bulunmalıdır.

Her şey ombudsmanın hem gazeteciler hem de yöneticilerle husumet değil bir güven ilişkisi içinde olmasına dayanır. Ombudsmanlar her ikisine de çok yakın olmamalıdır ancak aynı zamanda onların ilan edilmiş düşmanı olmamalıdır.

Eğer çok yakın olurlarsa halkla ilişkiler uzmanı gibi davranacaklardır ve bir faydaları olmayacaktır. Okuyucular hayal kırıklığına uğrayacaklar ve görüşlerini okumayacaktır. Eğer çok düşmanca olurlarsa, yapıcı diyalogu yürütme imkânı olmayacaktır: okuyucular mutlu olacaktır; ancak gazeteciler artık dinlemeyecektir. Bu kritik mesafeyi korumak bir ombudsmanın karşı karşıya olduğu en büyük zorluktur.

L'Hebdo du Mediateur : bir yayıncılık örneği

Jean-Claude Allanic tarafından (France 2'nün Bilgi Ombudsmanı, 2000-2005)

L'Hebdo du Mediateur ("Arabulucunun haftası") programı ilk defa 1998 yılında ilk bilgi ombudsmanının atanmasından sonra Fransız televizyon kanalı France 2'de yayınlandı. Cumartesi günleri 13:00 haberlerinden sonra 20 dakikalık bu programda yayınlanan gazetecilerden izleyicilerden gelen eleştirilere, yorumlara ve sorulara cevap vermeleri istendi.

Ombudsman tarafından sunulan ve daha önceki haftaki alınan mektuplara dayalı olan program çeşitli bültenlerin ve magazinlerin haberleri nasıl ele aldığını incelemektedir. Program, gerekli olduğu yerde bilgi ve düzeltmeler sağlamaktadır, haberlerin hangi koşullarda hazırlandığını açıklamaktadır, yanlış anlaşılabilir haber öğelerini ve yanlış yorumlanan yorum programlarını açıklığa kavuşturmakta, hataları itiraf etmektedir ve özür dilemektedir- çok da kolay olmayan bir şey.

Normal olarak, iki veya üç izleyici stüdyoya davet edilmektedir veya telefon veya evden çift iletimle (duplex transmission) yorum yapmaları sağlanmaktadır. Gazeteciler cevap vermekte ve konuşmacılarla konuları tartışmaktadır ve bu görüşmeler bazen oldukça hararetli olabilmektedir. Uzmanlar ele alınan konularla (örneğin ekonomi, bilim, din) ilgili olarak uzman görüşü sağlamak üzere çağrılabilirler.

Ombudsman mümkün olduğu kadar tarafsız kalmalıdır. Ancak, o programın sonunda genel bir özet yapabilir, gazeteciğin temel kurallarını hatırlatabilir veya profesyonel meslek ilkelerine dayalı olarak gelecek için görüşünü verebilir ve önerilerde bulunabilir (France 2'nün ait olduğu kamu televizyonu grubu olan France Télévisions'nun yayıncılık tüzüğüne göre)

Programda ele alınan bazı konular tekrarlayabilir: ekranda şiddet, verilerin sunuşunda titizlik (veya eksikliği), gazetecilik değerlendirmeleri (approximation), haber öncelikleri, mahremiyetin korunması ve bireye saygı, çoğulculuğa saygı eksikliği ve siyasi tarafsızlık. Diğer temalar haberlere dayanır: Ortadoğu'da çatışma, seçimler, büyük ekonomik temalar, sosyal problemler, afetler, bilimsel tartışmalar, spor ve kültürel faaliyetler.

Diğer bir deyişle özel ve özgün bir açıdan program günün önemli konularıyla ilgilenmektedir, şöyle ki, gazetecinin işine halkın eleştirel yaklaşımıyla.

L'Hebdo du Mediateur'ün başarısı ve izleyiciler tarafından ona gösterilen güven, ombudsmanın özel statüsünden kaynaklanmaktadır,- yönetimden, editoryal yönlenme ve hiyerarşiden tam bağımsızlık-. Ombudsman tek başına, yer almak üzere kimin davet edileceğine karar vermektedir. Yayınlanmadan önce izlenmeyen tek program budur. Ombudsman mekanizması ilkesi ve atanma süresinde (tenure) herhangi bir baskı ve müdahaleyi önlemektedir.

Karşılığında ombudsmandan hem izleyicilere hem de gazetecilere kendilerine adil ve yapıcı bir şekilde ifade edebilmelerine izin veren dürüst ve dengeli diyalog güvence altına alması beklenmektedir. Bunlar ombudsmanın kaçınması gereken iki tehlikedir. Program her hafta, çizgiden çıktıkları için ve hata yaptıkları için gazetecileri iyi göstermek ve affetmek için bir sebep olarak görülmemelidir.

Diğer taraftan, gazeteciler tarafından izleyicilerin kendilerine saldırmaları şeklinde veya çalışmalarının kalitesine yönelik bir suçlama şeklinde görmeyecekleri kadar sert olmamalıdır. Ombudsman hem halkın hem de arkadaşlarının güvenini kazanmalı ve korumalıdır.

EK

Öz-denetim kurumları tarafından çözümüne kavuşturulan şikâyet örnekleri

Etik ilkelere saygıyı güvence altına almaya çalışan bir öz-denetim kuruluşunun ana görevi şikâyetleri çözüme kavuşturmaktır. Bu uzun ve pahalı mahkeme süreçlerini önler ve sadece etik yaptırımlar sağlasa bile genellikle bir cevap hakkı veya bir düzeltme şikâyetleri tatmin etmek için yeterlidir. Çoğu öz-denetim kurulları bir karar vermeden önce her iki taraf arasında bir anlaşma sağlamaya çalışırlar.

Bu ek öz-denetim kuruluşlarına yapılan şikâyetleri ve karar örneklerini vermektedir. Her örnek görüldüğü ülkenin etik ilkelerine göre karar verilmiştir ve sonuçlar başka bir yerde tabii ki farklı olabilirdi. Bununla birlikte, bu örnekler basın konseylerinin mahkemelerin yerine geçmede ve yargı müdahalesi olmadan çözüme ulaşmada nasıl etkin olabildikleri hakkında bir fikir vermektedir.

Basın konseyleri tarafından ele alınan birçok şikâyet mahremiyet hakkının ihlali ve asılsızlık ile ilgilidir.

Örnek 1: Mahremiyet hakkı ihlaline ilişkin şikâyet

Asya tsunami trajedisinde kaybolan bir kadının babası Alman Basın Konseyi'ne (German Presserat) sansasyonel (tabloid) bir gazetenin kızının ismini ve resmini yayınladığına dair şikayette bulunmuştur. Bu kaybolan kişileri aramak için kurulmuş bir internet sitesinden alınmış olan mağdurların bu türü fotoğraflarından birisidir.. Baba gazetenin ailenin kişisel mahremiyet hakkını ihlal ettiği hususunda şikayetçi olmuştur.

Sonuç:

Şikâyet haklı bulunmuştur. Presserat'ın şikâyetler komisyonu bu koşullarda resimlerin gösterilmesinin herhangi bir kamu yararının olmadığını ve ilgili kişilerin haklarının üzerinde olmayacağını ifade etmiştir. Tsunami gibi bir afetin mağduru olmanın otomatik olarak mağdurun kamu şahsiyeti (public figure) konumuna getiremeyeceğini belirtmiştir.

Kaybolmuş kişileri araştırmaya tahsis edilmiş web sitelerinde bilgi yayınlanmış olması durumu/gerçeği (fact), ailenin onayı olmadan gazetenin bunu tekrar yayınlanması için yeterli bir zemin oluşturmamaktadır.

Örnek 2: Mahremiyet hakkı ihlaline ilişkin şikâyet

Bosna-Hersek Basın Konseyi *Dnevni Avaz* adlı bir günlük gazetede yaşanan bir trafik kazası ile ilgili yayınlanan bir makaleyi tartışmıştır. Şikâyetçi, makalenin gazetede yer almasına itiraz etmemiş, ancak mağdurların fotoğraflarının yayımlanmasının mahremiyetin ihlali olduğunu ifade etmiştir.

Sonuç:

Şikâyet haklı bulunmuştur. Basın konseyi daha önce bu tür konuları görüştüğünü ve çoğu kez editörlere okuyucuların bu tür fotoğraflarının yayımlanmasına itiraz edeceklerinin hatırlatıldığını belirtmiştir. Bu örnekte, *Dnevni Avaz* Basın Kanununun 9. maddesinde yer alan şu ibareyi ihlal etmiştir "Kişisel trajedi ile ilgili hikâyelerin verilmesi hassasiyetle ele alınmalı ve etkilenen kişilere sempati ve özenle yaklaşılmalıdır".

Basın Konseyi, bir kaza mekânından alınan fotoğrafların yayımlanması, şiddete maruz kalmış küçük yaşta mağdurların veya cinsel istismar mağdurlarının isimlerini yayımlamanın profesyonel gazete haberciliğiyle uyumlu olmadığı görüşünü tekrarlamıştır.

Örnek 3: Asılsızlık hakkında şikâyet

İslami bir kitapevinin idari müdürü, İngiltere Basın Şikâyetleri Komisyonuna (PCC) *London Evening Standard* adlı bir gazetede “Baker Street’den sadece metreler uzakta terör ve nefret satışı” başlıklı bir makalenin yayımlandığını, içeriğin doğru olmadığını, yanlış yönlendirici olduğunu ve gazetenin Komisyon’un Editoryal Uygulama Kurallarındaki doğruluk hükmünü ihlal ettiğinin dair şikâyetinde bulunmuştur.

Makale, Londra bombalamalarından sonra İslami kitapevinde satıldığı iddia edilen aşırı uçlu bir edebiyat akımı ile ilgilidir. Şikâyetçinin kitapevi, gazete tarafından terörizmi savunduğunun ve kitaplarının “Dar Al-Takwa” gibi mekanlarda satılmakta olduğunu iddia edildiği bir makalede yer alan 3 başlığın yanındaki fotoğraflar arasında, görünür bir şekilde bir fotoğrafta gösterilmektedir.

Şikâyetçi, resimleri gösterilen kitapları veya DVD’leri asla stoklamadığını belirtmiştir. Makalenin yanıltıcı olduğunu, insanları kitapevinin terörizmi savunmakta olduğuna ve teşvik ettiğine inandırmaya yönelik olduğunu söylemiştir.

Gazete, iddialarını kitapevinde satılmakta olan ve “cihat” hakkındaki bir kitapçıktan alıntılar göstererek yapmıştır. Şikâyetçi, kitapçığının makalede iddia edildiği gibi terör veya nefreti teşvik etmediğini ifade etmiştir. Gazetede yapılan bu yayımdan sonra, kitapevinde çalışanlar kötü muameleye ve şiddet tehditlerine maruz kalmışlar ve polis koruması talep etmek durumunda kalmışlardır.

Sonuç:

Şikâyet haklı bulunmuştur. Basın Şikâyetleri Komisyonunun Uygulama İlkelerinin 1.maddesi gazetelerin, “asılsız, yanlış yönlendirici veya çarpık bilgi yayınlamaması hususuna dikkat etmeleri gereği” belirtmiştir. Bu durumda, iddiaların ciddiyeti ve yayınladıkları zamanın duyarlılığı göz önüne alındığında, terörist saldırılardan hemen sonra – gazetenin topladığı bilgileri doğru biçimde sunması hususunun güvence altına alınması gereği ağır basmıştır.

Kitapevinin alıntı yapılan kitapçığı satıp satmaması hususunda herhangi bir tartışma bulunmamasına karşın, içeriğinin haber başlığında bulunan aşırı ciddi iddiaları desteklemediği tespit edilmiştir. Hikâyenin doğru olup olmadığı hususuna gazete tarafından yeterli dikkat gösterilmediği anlaşılmıştır.

Basın Şikâyetleri Komisyonu, saldırıların ardından gelen endişe ikliminin, yanıltıcı iddiaların sonuçlarının – şikâyetçi için çok ciddi olabileceğini - özellikle kitapevinin iletişim ayrıntıları/bilgilerinin bunu açıklıkla gösterdiğini ifade etmiştir.

Örnek 4: Bir web sitesindeki asılsızlık hakkında şikâyet

Belçika Flaman Bölgesi Gazetecilik Konseyi bir gazetenin web sitesinin arşiv bölümünde çıkan bir makale ile ilgili bir şikâyet almıştır.

2005 yılında gazete, şikâyetçinin cinsel tacizle suçlandığına dair bir makaleyi yayınlamıştır. Bunun doğru haber olmadığı anlaşılmıştır ve gazetenin bir sonraki sayısında ise bir düzeltme yayınlanmıştır. Ancak 2007 yılında makale, hâlâ gazetenin bütün eski sayıların okunabildiği web sitesinde yer almaktadır ve google gibi bir arama motoru kullanılarak kolaylıkla bu haber yüklenebilmektedir. Şikâyetçi sonuç olarak bu sebepten dolayı başvurduğu bir işe giremediğini söylemiştir.

Sonuç:

Konsey'in ombudsmanı sadece dostane çözüm elde edilemediği zaman sorunları Konsey'e iletmektedir. Bu durumda ise şikâyetçi ile gazete arasında bir dostane anlaşma sağlanabilmiştir.

Gazete makalenin içerdiği ciddi bir yanlışın farkındadır, fakat bir anlamda tarihi verileri yanlışlamak (falsification) anlamına gelebilecek olan orijinal metni değiştirememektedir. Ancak, gazete aynı zamanda makalenin şikâyetçi için zararlı olabileceğinin de farkındadır ve bir çözüm bulmaya isteklidir. Şikâyetçi, orijinal makalenin değiştirilemeyeceğini anlamış, fakat makalenin ciddi bir yanlış içerdiğini belirten acil bir açıklama da istemiştir. Gazete ve şikâyetçi arasında yapılan son bir anlaşma ile web sitesinde okuyucuların orijinal makalenin düzeltilmiş olduğunu görmeleri sağlanmış, hemen görebilecekleri şekilde orijinal makaleden düzeltmeye çok açıkça görülen bir link eklenmiştir. Şikâyetçi bu çözümle mutlu olmuş ve şikâyetini geri çekmiştir.

Örnek 5: Hassas öneme haiz (Korunmaya muhtaç) kişilerin korunmaması hakkında şikâyet

Bosna-Hersek Basın Konseyi *Dnevni List* adlı günlük bir gazetede fuhuşla ilgili olduğu iddia edilen kaybolmuş küçük yaşta bir kızın isminin verildiği, "Lise Öğrencisi Fuhuş Cehenneminde" başlıklı bir makale hakkında şikâyet almıştır.

Sonuç:

Şikâyet haklı görülmüştür. Basın Konseyi gazetenin Basın Kanununun çocukların ve küçük yaşta kişilerin korunmasıyla ilgili 11. maddeyi ihlal ettiğine karar vermiştir. Kaybolan kızın annesi medyaya kızı hakkında her ne kadar bilgi vermiş olursa olsun gazetenin onun kimliğini koruma yükümlülüğü bulunmaktadır. Makalede yer alan haberin özellikle polis, savcılık makamı veya mahkeme tarafından doğrulanmamış bir bilgi içermiş olması sebebiyle, sadece annenin şüphelerine dayalı bir hikâye içermesinden ötürü önem arzeden bir husustur.

Basın konseyi gazetenin normal baskısında bu kararın yayınlanmasını tavsiye etmiştir.

Örnek 6: Hassas öneme haiz kişilerin korunmaması hakkında şikâyet

Thames Valley Polisi, London Metro gazetesinde “Irz düşmanları kanserli kadının saçlarını kesti” başlığıyla yayınlanan bir makale hakkında, isimsiz bir seksüel tecavüz kurbanı adına İngiliz Basın Şikâyet Komisyonuna şikâyetinde bulunmuştur. Makalede genç bir kadının tecavüze uğradığı, saldırının gerçekleştiği şehrin ismi, ve saldırının detayları yer almaktadır. Aynı zamanda kurbanın yaşı, sağlık sorunları ve saldırının gerçekleştiği “aile evi” nin detayları dâhil olmak üzere kurban hakkında bilgi verilmiştir.

Polis makalede aşırı detaya yer verildiği ve kadının teşhis edilme olasılığı veya kimliğinin ortaya çıkmasına katkıda bulunabileceği gerekçesiyle Uygulama İlkeleri'nin seksüel tecavüz kurbanları ile ilgili 12. Maddesinin ihlal edildiğini iddia etmektedir.

Gazete, saldırının gerçekleştiği özel bir konut bölgesinin adının verilmediğine ve hikâyede kurbanın gerçekten o bölgede yaşayıp yaşamadığı veya aynı şehirde olup olmadığı hakkında açık bir ifade bulunmadığına işaret etmektedir.

Sonuç:

Şikâyet haklı bulunmuştur. Basın Şikâyet Komisyonu, bu gibi korkunç suçların kurbanın son derece savunmasız olmasını hafife almaksızın pek çok nedenden dolayı, Uygulama İlkelerinde editörlerin sınırlarını dikkatle ele alındığını söylemektedir. Bu ilkelere sadece kimliklerin açıklanması yasaklanmaz, aynı zamanda bu şekilde kimliğin tanımlanmasına katkıda bulunacak bilgilerin yayımlanması da yasaktır. Tüm editörler tarafından ilkelerin bu bölümünde yer alan katı hususlara harfi harfine uyulmasının önem arz etmesi sebebiyle kamu çıkarının savunulması hususuna değinilmemiştir.

Bu şartlarda, makalede saldırı kurbanı isim ve adresiyle tanımlanmamıştır, ancak kimliğin tespit edilebilme potansiyeli olan bilgiler yeterince bulunmaktadır ve bu nedenle ilkeler ihlal edilmiştir.

Komisyon cinsel suçlar hakkındaki raporların titizlikle hazırlanmasının çok önemli olduğunu söylemiştir. Temel konu dışındaki herhangi bir detay, ne kadar küçük olursa olsun, herhangi birinin kurbanı tanımlamasına sebep olabilir. İlkelerin amacı böyle bir şeyin olmamasını ve kurbanların hak ettikleri kimliklerini gizleme hakkını sürdürmelerini sağlamaktır. Komisyon bu maddenin ihlal edilmesi olayının çok nadir yaşandığını belirterek, genel itibarıyla raporlama yüksek standartlarına teşekkür etmektedir.

Örnek 7: Ayırıcılık hakkında şikâyet

İsviçre Basın Konseyi'ne Günlük gazete La Temps'de yayımlanmış olan ve Chappatte adlı bir karikatürist tarafından çizilen karikatür hakkında şikâyette bulunulmuştur. Karikatürde Papa Jean Paul II, çarmıha gerilmiş Hz.İsa'nın yanında kalabalık bir inanan grubuyla, bazılarının elinde kamerayla, bazıları meditasyon yaparlarken betimlenmiştir. Karikatürde Çarmıha gerili Hz. İsa onlara sorar: "Varlığım sizi rahatsız ediyor mu?"

Şikâyet sahibi karikatürün Hristiyanları ve inanan insanları aşağıladığını ve bunun yayımlanmasının Gazetecilik İlkelerinin ayırıcılıkla ilgili maddesini ihlal ettiğini iddia etmiştir. Bu Yahudilere veya Müslümanlara yapılmış olsaydı, ırkçılık yapıldığına dair adli bir şikâyet söz konusu olmuş olacaktır.

Sonuç:

Şikâyet haklı görülmemiştir. İsviçre Basın Konseyi dini konularla ilgili hiciv ve karikatürlerin genellikle kabul edilebilir olduğunu söylemektedir. Bu özgürlük belirli kişileri veya objeleri tanımlayan bazı dini yasaklar ve bazı Ortodoks çevrelerinin özel duyarlılıklarının dikkate alınması gerçeğiyle sınırlanmaz. Bu özgürlük demokratik anlamda orantılı olarak uygulanmalıdır.

Bu örnekte, papanın ölümü konusuna kamunun ve medyanın dev ilgisi çerçevesinde, yorum yapma özgürlüğüne getirilen sınırlamalar aşılmamıştır. Bu karikatür ve karikatürün hakikat içindeki konuma ilişkin yargılama, kamu tarafından kabul edilebilir bulunmuştur.

Biyografiler

Yazarlar

Yavuz Baydar

Türk basınına ve okuyucusuna ombudsmanlık konseptinin tanıtılmasından bu yana Yavuz Baydar ombudsman ve yazar olarak yedi yıldır günlük Sabah gazetesinde her Pazartesi haftalık sütununda hizmet vermektedir. Ombudsmanlığa ilk olarak 1999 yılında Milliyet gazetesinde atanmıştır. Yavuz Baydar aynı zamanda Haber Ombudsmanlığı Organizasyonunun (HOO) aktif üyesidir. Burada 2003-2004 yılları arasında memur, başkan yardımcısı ve organizasyonun Kuzey Amerikalı olmayan ilk başkanı olarak hizmet yapmıştır. Ombudsman olmadan önce Baydar, muhabir, dış muhabir ve editör olarak farklı medya kuruluşlarında çalışmıştır.

William Gore

William Gore modern tarih okuduğu Oxford Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra 2000 yılında Basın Şikayet Komisyonunda şikayet memuru olarak göreve başlamıştır. Bu görevde 12 ay hizmet verdikten sonra, Komisyonun uluslararası çalışmalarında daha fazla sorumluluk alarak, diğer görevlerinin yanı sıra, Bosna Hersek'de yeni bir basın konseyi kurulması aşamasında danışmanlık rolü üstlenmiştir. William Gore Mart 2004 de Basın Şikayet Komisyonuna Müdür Muavini olarak atanmıştır. Uluslararası ilişkiler ve günlük şikayetlerin ele alınması ile ilgili görevini sürdürmenin yanı sıra Basın Şikayet Komisyonunda bütün işlerle ilgili geniş bir sorumluluğu vardır.

Miklós Haraszti

Macar yazar, gazeteci, insan hakları avukatı ve üniversite profesörü Miklos Haraszti 10 Mart 2004 AGİT'e Medya Özgürlüğü Temsilcisi olarak atanmıştır. Mr. Haraszti Budapeşte Üniversitesinde felsefe ve edebiyat okumuştur. 1976'da Demokratik Muhalefet Hareketlerinin ortak kuruculuğunu yapmış ve 1980 de süreli yer altı yayını Beszelo'nun editörlüğüne getirilmiştir. Haraszti 1989'da serbest

seçimlere dönüşüm hakkındaki “yuvarlak masa” tartışmalarına katılmıştır. 1990 ile 1994 arası Macaristan Parlamento üyeliği yaptıktan sonra, pek çok üniversitede demokratikleşme ve medya politikaları hakkında konuşmalar yapmıştır. Mr. Haraszti'nin kitapları arasında olan “İşçiler Ülkesinde bir İşçi” ve “Kadife Hapishane” pek çok dile tercüme edilmiştir.

Véronique Maurus

Veronique Maurus 2006 yılından beri Fransız günlük gazetesi Le Monde’da Ombudsmanlık yapmaktadır. İngilizce ve Ekonomi okuduktan sonra Veronique Maurus 22 yaşında Le Monde’un editörler takımına katılarak kariyerine orada devam etmiştir. Gazetenin ekonomi departmanında çalışmalarını sürdürmüş ve 1995 de önemli bir gazete muhabiri olarak Haber bölümünün başkan yardımcılığına yükseltilmiştir. Aynı zamanda “Efsaneler ülkesine seyahat” ve “Louvre’un gizli hayatı” isimli iki kitabın yazarıdır.

Ognian Zlatev

Ognian Zlatev Bulgaristan’daki Medya Geliştirme Merkezi’nin İdari Müdürüdür. Bu Organizasyon 1998 yılında Bulgaristan’da bağımsız medyayı geliştirmek, ve medyanın kapasitesini artırmak ve ağ oluşturulmasını ve Güney Doğu Avrupa ile ilişkileri desteklemek için kurulmuştur. Ognian Zlatev aynı zamanda Bulgaristan’ın Gazetecilik Etiği Ulusal Konseyi’nin Yönetim Kurulu Üyesi, Medyanın Profesyonelleşmesi için Güney Doğu Avrupa Ağları (SEENPM) Yönetim Kurulu Üyesi ve Viyana’daki uluslararası Basın Enstitüsü ile ortak, Güney Doğu Avrupa Medya Organizasyonu’nun (SEEMO) Yönetim Kurulu Üyesidir.

Editörler

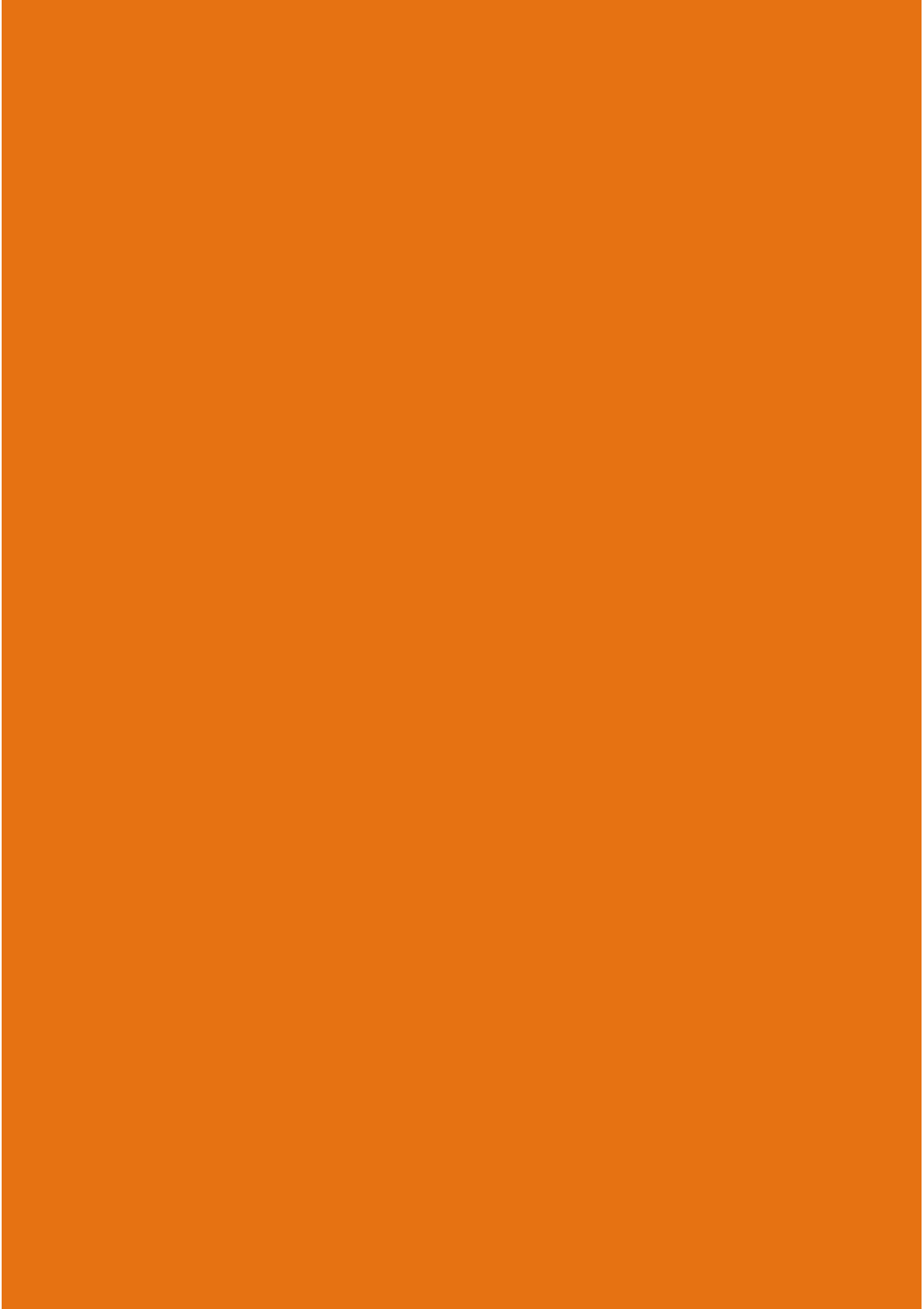
Adeline Hulin

Adeline Hulin 2006 yılından beri AGİT Medya Bağımsızlığı Temsilciliğinde Proje Asistanı olarak görevini sürdürmektedir. Daha önce Medya ve Eğitim ilişkisi ile ilgili Fransız İrtibat Merkezinde danışman olarak ve medya eğitim programları ile ilgili UNESCO'da çalışmıştır. Paris Dauphine Üniversitesinde gazetecilik üzerine master yapmış ve Bordeaux Enstitüsü Politik Bilimler Bölümünden derece almıştır.

Jon Smith

Jon Smith İngiltere Darlington Koleji gazetecilik bölümünde medya hukuku ve Etiği ile ilgili kıdemli okutman olmadan önce The Times dahil bir çok İngiliz gazetesinde gazeteci olarak çalışmıştır. İngiliz Gazetecilik Eğitimi Ulusal Konsey'inde müfettişlik yapmaktadır ve gazeteciliğe başlangıç ders kitabı "Essential Reporting" kitabının yazarıdır.

Notlarınız

www.osce.org/fom

MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜ TEMSİLCİLİĞİ

Organization for Security and Co-operation in Europe
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü

ISBN 3-9501995-7-2